

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ТА КРЕДИТОРСЬКОЮ
ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав: студент II курсу, групи 672-1
денної форми навчання
спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок»
Миронець Давид Олександрович

Керівник:
доцент кафедри фінансів і кредиту
Кучерівська Софія Степанівна _____

До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № ____ від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.

АНОТАЦІЯ

Миронець Д. О. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2024.

У кваліфікаційній роботі проведено дослідження теорії і практики управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства. Досліджено об'єктивні умови виникнення й економічну природу дебіторської та кредиторської заборгованості, зміст процесу її управління, систематизовано види і форми дебіторської та кредиторської заборгованості. Проведена оцінка управління дебіторською та кредиторською заборгованістю Чернівецького міськШЕП. Запропоновані напрями удосконалення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю Чернівецького міськШЕП враховуючи фактори внутрішнього і зовнішнього середовища.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, фінансовий менеджмент, тривалість погашення заборгованості, ліквідність.

ANNOTATION

Myronets D. Management of receivables and payables of the enterprise. – Manuscript. Qualification work for obtaining the second (master's) level of higher education in specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market». Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

In the qualification work, a study of the theory and practice of managing receivables and payables of an enterprise was conducted. The objective conditions of occurrence and the economic nature of receivables and payables were investigated, the content of the process of their management was studied, the types and forms of receivables and payables were systematized. The management of receivables and payables of Chernivtsi municipal contractor road operation enterprise was assessed. Directions for improving the management of receivables and payables of Chernivtsi municipal contractor road operation enterprise were proposed, taking into account factors of the internal and external environment.

Key words: receivables, payables, receivables and payables management, financial management, debt repayment duration, liquidity.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Д.О. Миронець

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретичні аспекти управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства	6
1.1. Об'єктивні умови виникнення й економічна природа дебіторської та кредиторської заборгованості	6
1.2. Систематизація видів і форм дебіторської та кредиторської заборгованості	12
1.3. Зміст процесу управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства	19
Висновки до розділу 1	25
Розділ 2. Оцінка управління дебіторською та кредиторською заборгованістю Чернівецького міськШЕП	27
2.1. Фінансово-економічна характеристика міського комунального підприємства	22
2.2. Аналіз формування дебіторської та кредиторської заборгованості Чернівецького міськШЕП	36
2.3. Оцінка взаємозалежності дебіторської та кредиторської заборгованості та ефективності діяльності Чернівецького міськШЕП	43
Висновки до розділу 2	48
Розділ 3. Напрями удосконалення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю Чернівецького міськШЕП	50
3.1. Адаптація управління дебіторською та кредиторською заборгованістю до зміни факторів зовнішнього середовища	48
3.2. Підвищення ефективності управління дебіторської та кредиторською заборгованістю шляхом впливу на фактори внутрішнього середовища	61
Висновки до розділу 3	67
Висновки	69
Список використаних джерел	74
Додатки	

ВСТУП

Сучасний стан економіки характеризується наростанням конкурентної боротьби серед підприємств різних сфер діяльності. Це супроводжується високою кількістю ненадійних контрагентів та низьким рівнем фінансової дисципліни. В результаті, підприємства стикаються з проблемами, пов'язаними зі зростанням дебіторської та кредиторської заборгованості. Зростання дебіторської та кредиторської заборгованості є серйозною проблемою для підприємств. Актуальність дослідження управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є надзвичайно важливою в сучасних умовах економічної діяльності підприємств. Це питання стає особливо критичним в умовах нестабільної економіки, високої конкуренції та необхідності ефективного управління фінансовими ресурсами. Розробка ефективної системи управління цими заборгованостями, з чітким розумінням їх сутності та причин виникнення, є необхідною умовою для покращення фінансового стану підприємства і забезпечення його стабільного розвитку.

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є критично важливим напрямком фінансового менеджменту, що впливає на загальну ефективність та конкурентоспроможність підприємства. Актуальність дослідження цієї теми визначається необхідністю покращення фінансових процесів, зменшення ризиків та адаптації до сучасних економічних умов, що постійно змінюються.

Багато науковців як вітчизняних так і закордонних внесли значний вклад в дослідження питань управління дебіторської та кредиторської заборгованістю підприємства а саме: Балицька В.В., Білик М.Д., Бланк І. А., Власова І., О., Кононенко Л. В., Лігоненко Л. О., Лисак О. П., Мазаракі, А. А., Майборода О. Є., Носач Л.Л., Черепець О., Шип В., Ю. та інші. Попри вагомий внесок як у теорію, так і в практику управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємств, велика кількість важливих аспектів в сучасних умовах потребує подальших досліджень.

Метою представленої кваліфікаційної роботи другого рівня вищої освіти є дослідження теоретичних та практичних засад управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства у сучасних нестабільних умовах господарювання, а також визначення напрямків удосконалення управління поточними заборгованостями підприємства.

Досягнення мети зумовило вирішення наступних **завдань**:

- вивчення об'єктивних умов виникнення й економічної природи дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства;
- систематизація видів і форм дебіторської та кредиторської заборгованості;
- дослідження змісту управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства;
- фінансово-економічна характеристика міського комунального підприємства;
- аналіз формування дебіторської та кредиторської заборгованостей Чернівецького міськШЕП;
- оцінка взаємозалежності дебіторської та кредиторської заборгованості та ефективності діяльності Чернівецького міськШЕП;
- обґрунтування напрямів адаптації управління дебіторською та кредиторською заборгованостями до зміни факторів зовнішнього середовища;
- визначення шляхів підвищення ефективності управління дебіторської та кредиторською заборгованостями шляхом впливу на фактори внутрішнього середовища.

Об'єктом даного дослідження є процес управління дебіторською та кредиторською заборгованістю Чернівецького міськШЕП. **Предметом дослідження** є економічні відносини, що виникають у процесі поточної діяльності з питань надання та одержання відстрочки платежу за товарними і розрахунковими операціями.

Теоретичною і **методологічною основою** дослідження є положення теорії фінансового менеджменту підприємства. У кваліфікаційній роботі

застосовувалися методи узагальнення, порівняння, графічний метод. Для розкриття теоретичних аспектів управління дебіторською та кредиторською заборгованістю використовувалися синтез та аналіз, індукція та дедукція, абстрактно-логічний метод, системний підхід. У практичній частині роботи було використано метод порівняння, горизонтальний та вертикальний аналіз, побудова аналітичний таблиць, метод фінансових коефіцієнтів, графічний.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи є наукові та періодичні джерела, законодавчі та нормативні документи, інтернет-ресурси, матеріали фінансової звітності міського комунального підприємства, навчальна література, науково-дослідні праці.

Наукова новизна одержаних результатів. У роботі поглиблено теоретичні аспекти та обґрунтовано практичні рекомендації щодо вдосконалення управління дебіторської та кредиторської заборгованістю комунального підприємства. Ключові здобутки кваліфікаційної роботи ґрунтуються на наступному:

- набуло подальшого розвитку визначення напрямків адаптації управління дебіторською та кредиторською заборгованістю до зміни факторів зовнішнього середовища;
- обґрунтовано з метою практичного використання шляхи підвищення ефективності управління дебіторської та кредиторської заборгованістю шляхом впливу на фактори внутрішнього середовища.

Практичне значення результатів, одержаних під час дослідження, полягає у науковому обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо удосконалення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю Чернівецького міськШЕП.

Структура та обсяг роботи. Основна частина представленої кваліфікаційної роботи магістерського рівня включає такі вступ, три розділи, висновки. Результати здійсненого дослідження викладені на 73 сторінках, список використаних джерел становить 61 найменувань. Робота містить 19 таблиць, 6 рисунків та 4 додатка.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ТА КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Об'єктивні умови виникнення й економічна природа дебіторської та кредиторської заборгованості

В сучасних ринкових умовах взаємовідносини між підприємствами, організаціями і установами, мають характер грошових розрахунків, суб'єкти господарювання водночас можуть виступати як постачальниками для одних, так і покупцями для інших. В ході господарських та фінансових відносин, наявність заборгованості є об'єктивним явищем. Фінансові ресурси будь-якого підприємства є обмеженими, тому заборгованість може суттєво впливати на фінансовий стан підприємства та результати його діяльності. Дебіторська заборгованість, тобто борг перед підприємством від його контрагентів (клієнтів, партнерів), який виникає у результаті продажу товарів, послуг або інших операцій зумовлює тимчасове вилучення оборотного капіталу та зменшення рівня його оборотності, а кредиторська, тобто борг підприємства перед його постачальниками, банками, фіскальними органами та іншими контрагентами, який виникає у результаті отримання товарів, послуг, кредитів тощо, навпаки є тимчасовим залученням капіталу. Тому досить важливим є постійне дотримання пропорцій між цими двома видами заборгованостей.

В сучасних нестабільних умовах функціонування підприємств погіршується фінансова дисципліна, що призводить до невчасних платежів та відбивається на платоспроможності підприємств в цілому, а це, в свою чергу не сприяє зростанню обсягів виробництва та реалізації продукції.

Якщо на підприємстві відбувається зростання дебіторської та кредиторської заборгованості, то це є основним чинником погіршення їхньої ліквідності та платоспроможності, а в подальшому підприємство може стати

банкрутом. Дебіторську та кредиторську заборгованість характеризують їх розмір та середня тривалість часу, що минув від моменту продажу до моменту інкасації. У будь-якій ринковій економіці «заборгованість покупців за готову продукцію та товари підприємства є звичайним явищем. Це – комерційні кредити, які позитивно впливають на діяльність підприємства. Як переконує досвід українських підприємств, що ведуть успішний бізнес, і більшості західних фірм, дебіторська заборгованість у їхніх активах становить 20–21%.»[35].

ПСБО№ 10 «Дебіторська заборгованість» - це нормативний документ, який встановлює методологічні засади формування інформації про дебіторську заборгованість в бухгалтерському обліку та її розкриття у фінансовій звітності. Відповідно до ПСБО№ 10, дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [40].

«Дебіторська заборгованість – це наслідок цивільних зобов’язань, що виникають у результаті визначеної угоди, яка оформлена договором і являє собою дію суб’єктів, що беруть у ній участь (юридичних чи фізичних осіб), результатом чого є виникнення товарних і грошових зобов’язань. Зобов’язання визначають як заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди» [3, с. 32]

Зобов’язання відображаються у фінансовій звітності тільки тоді, коли виникає заборгованість за ними. Так у процесі розрахунків виникає дебіторська та кредиторська заборгованість. Між ними є багато спільного, але вони також відмінні між собою. Спільним є те, що як дебіторська так і кредиторська заборгованість з’являються внаслідок розриву в часі між товарною угодою та її оплатою. Тут проявляється основна функція грошей як засобу платежу. Відмінність між заборгованостями пов’язані з особливостей функціонування цих видів заборгованості. Кредиторська заборгованість

одного підприємства є дебіторською заборгованістю іншого. У той же час кредиторська заборгованість підприємств, як правило, є більшою, ніж дебіторська. Це зумовлено тим, що кредиторська заборгованість включає не лише суми, які підприємство винне постачальникам, але й податкові зобов'язання, зокрема ПДВ, а також заборгованість перед державним бюджетом, фондами соціального страхування та із заробітної плати. Це суттєво збільшує загальну суму кредиторської заборгованості. Дебіторська заборгованість, як правило, не включає в себе прибуток і ПДВ. [35].

Отже дебіторська заборгованість це сума грошей, яку інші підприємства або особи повинні сплатити вашому підприємству, а кредиторська – сума грошей, яку ваше підприємство зобов'язане сплатити іншим підприємствам або особам за отримані товари, послуги або інші цінності.

З історичного погляду ще в 1625 році було надане таке визначення: «дебітор – це той хто має (власник), хто отримує, кому поставляють, продають або від кого сподіваються отримати платіж, або, нарешті, той, хто повинен платити; кредитор – це той, хто видає (витрачає), з ким розраховуються, від кого отримують, з ким мають справу, хто продає, поставляє, у кого купують, той, кому потрібно платити» [12, с. 15].

Згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», дебітори – це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів» [41].

Дебіторська заборгованість є об'єктивним явищем в діяльності підприємства. Вона є інструментом стимулювання продажів шляхом кредитування дебітора за отримані ним товари, надані роботи чи послуги на безвідсотковій основі.

Сьогодні існує ряд підходів до визначення понять «дебіторська» та «кредиторська» заборгованість, тому для підвищення якості управління цими видами заборгованості розглянемо позиції науковців щодо їх трактування.

Зокрема Шип В. Ю. розглядав дебіторську заборгованість як «суму заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для продажу» [61].

Аналогічно як суму заборгованості дебіторів на певну дату визначали дебіторську заборгованість Пінчук Т. А. та Шрам Т. В., уточнюючи, що вона має документальне підтвердження і строк оплати якої настав. Також вони зазначали, що вона відображена в балансі у складі оборотних активів [48].

Майборода О. Є., Косарева І. П., Корабейнікова І. О. у визначенні дебіторської заборгованості більше уваги приділяли юридичним аспектам. Зокрема, вони вказували, що дебіторська заборгованість є «наслідком цивільних зобов'язань, які виникають у результатів визначеної угоди, оформленої договором, а також і являє собою дію суб'єктів, що беруть у ній участь (юридичних чи фізичних осіб), результатом чого є виникнення товарних і грошових зобов'язань» [35].

Лисак О. П. вказує, що дебіторська заборгованість є показником фінансового стану [32]. Як «фонд грошових коштів, тимчасово вилучених із обороту і таких, що підлягають поверненню у встановлені строки» розглядають дебіторську заборгованість Власова Н. О, Носач Л. Л. [12].

У процесі здійснення фінансово-господарської діяльності підприємство закуповує матеріали, інші запаси, а також забезпечує реалізацію послуг. Розрахунки за придбані товари, послуги значною мірою проводяться на умовах подальшої оплати. Тобто підприємство одержує кредит від своїх постачальників і підрядників. Наряду із дебіторською заборгованістю кредиторська має рівнозначне значення у фінансово-господарській діяльності підприємства. Тобто «за напрямками боргових зобов'язань (суб'єктами) заборгованість по розрахунках між підприємствами (що впливають із виконання (невиконання) зобов'язань) поділяють на дебіторську і кредиторську»[18]. Вітчизняні науковці трактували терміну «кредиторська заборгованість» з різних точок зору.

Автор багатьох праць з фінансового менеджменту Бланк І. А. розглядав кредиторську заборгованість як «поточні зобов'язання підприємства, що відображають його заборгованість перед господарськими партнерами з комерційних операцій; з розрахунків, нарахованих до оплати» [8].

Юридичні аспекти кредиторської заборгованості описували Майборода О. Є., Косарева І. П., Корабейнікова І. О., зосереджуючись на правових відносинах між сторонами, які мають документальне підтвердження щодо тимчасового залучення підприємством у власне користування грошових коштів, які не належать підприємству [35].

Цал-Цалко Ю.С. у своєму підручнику кредиторську заборгованість описували як «залучення активів у господарську діяльність підприємства за рахунок тимчасово безоплатного одержання майна інших суб'єктів господарювання» [56].

Як різновид комерційного кредиту розглядали кредиторську заборгованість Пінчук Т. А., Шрам Т. В [48]. Вони зазначали, що вона виступає важливим фактором стабілізації фінансового стану підприємства.

Власова Н. О, Носач Л. Л. подібно дебіторській визначали кредиторську заборгованість як фонд грошових коштів, але вже «тимчасово залучених у оборот підприємства на безкоштовній основі і таких, що підлягають поверненню у встановлені строки» [12].

Отже, дебіторська та кредиторська заборгованості як самостійні економічні категорії відображають різні аспекти господарських відносин підприємства з його контрагентами. Вони демонструють рівень фінансової взаємодії, залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування, його ліквідності та здатності виконувати зобов'язання [45, с. 454]. Дебіторська та кредиторська заборгованості є проявом економічних взаємодій між учасниками ринку. Дебіторська та кредиторська заборгованості мають економічну природу, яка полягає у відображенні взаємодій між продавцями та покупцями, спричинених тимчасовими розбіжностями між часом переходу власності та виконання платежів, що обумовлені суттєвими умовами ринку та

спрямовані на досягнення майбутніх економічних вигод. Формування дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств має як позитивний, так і негативний вплив на діяльність підприємства.

Позитивний вплив дебіторської заборгованості полягає у наступному:

- стимулює збільшення обсягів продажу, оскільки клієнти можуть придбати товари або послуги в кредит;
- встановлює стабільні і тривалі зв'язки з покупцями, що може привести до збільшення лояльності клієнтів;
- дозволяє формувати конкурентоспроможний асортимент товарів, оскільки підприємство може запропонувати клієнтам більш гнучкі умови оплати;
- прискорює реалізацію запасів і знижує витрати на їх утримання.

Негативний вплив дебіторської заборгованості полягає у наступних моментах:

- вилучає кошти із обороту підприємства, що може призвести до зниження ліквідності компанії;
- виникають витрати на управління дебіторською заборгованістю, наприклад, на відстеження платежів та надсилання нагадувань клієнтам;
- існує ризик неповернення коштів від клієнтів, що може призвести до втрат від інфляції та зниження прибутку.

Кредиторська заборгованість має позитивний вплив на діяльність підприємства:

- надає додаткове фінансування оборотних коштів підприємства, що може сприяти нарощуванню економічного потенціалу компанії;
- дозволяє отримувати додатковий прибуток шляхом використання коштів, отриманих від постачальників;
- знижує витрати на залучення капіталу, оскільки підприємство може використовувати кредиторську заборгованість як джерело фінансування;

- знижує ризик втрат від інфляції, оскільки підприємство може відкласти оплату рахунків до пізнішого часу.

Негативний вплив дебіторської заборгованості полягає у наступному:

- підвищує розмір зобов'язань підприємства, що може призвести до зниження фінансової стійкості підприємства;.
- виникають втрати від недоотримання знижок на продукцію, товари чи послуги, що купуються;
- існує ризик втрати платоспроможності та фінансової стійкості підприємства через надмірну залежність від кредиторської заборгованості.

Підприємства повинні ретельно керувати своїми дебіторськими та кредиторськими заборгованістю, щоб мінімізувати негативні наслідки та максимізувати позитивні ефекти. Це може включати в себе встановлення ефективних систем управління дебіторською заборгованістю, проведення ретельного аналізу кредитоспроможності клієнтів та постачальників, а також підтримання оптимального рівня кредиторської заборгованості. Управління дебіторської та кредиторською заборгованістю потребує систематизація її видів і форм.

1.2. Систематизація видів і форм дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства

Система відносин, пов'язана з дебіторською та кредиторською заборгованістю, є складною і важливою частиною фінансової діяльності підприємства. Класифікація заборгованості є необхідною для ефективного управління нею, оскільки дозволяє ідентифікувати різні типи заборгованості, їх походження та вплив на фінансову діяльність підприємства.

Багато учених економістів приділяли класифікації дебіторської та кредиторської заборгованості значну увагу, розглядали її як з точки зору теорії

бухгалтерського обліку, так і з точки зору фінансового менеджменту. Відповідно до бухгалтерського підходу, дебіторська та кредиторська заборгованості відображаються та обліковуються згідно з вимогами Плану рахунків і діючими нормативами бухгалтерського обліку. Відповідно до стандартів бухгалтерського обліку (П(С)БО) в Україні, а також міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), дебіторська заборгованість класифікується за термінами погашення на довгострокову і поточну.

Групування короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості на основі НП(С)БО 10 передбачає виділення таких видів:

- «векселей отриманих;
- дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги;
- дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, за виданими авансами, за нарахованими доходами, за внутрішніми розрахунками» [41].

Короткострокова кредиторська заборгованість на основі П(С)БО 11 включає:

- «векселі отримані;
- кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги
- кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, з позабюджетними фондами, за отриманими авансами, зі страхування, із заробітної плати, з учасниками, за внутрішніми розрахунками» [42].

Довгострокова дебіторська заборгованість - це заборгованість, яка очікується до погашення через період, що перевищує один рік від дати звітності. Вона може включати, наприклад, позики надані іншим компаніям, довгострокові векселі, або інші довгострокові фінансові активи.

Поточна дебіторська заборгованість - це заборгованість, яка очікується до погашення протягом одного року або операційного циклу, залежно від того, який період довший. Зазвичай це включає в себе торговельну дебіторську заборгованість, тобто неоплачені рахунки клієнтів за товари або послуги, надані компанією.

Ця класифікація важлива для правильного відображення активів у фінансовій звітності, що дозволяє користувачам звітності краще оцінити ліквідність і фінансовий стан підприємства.

Заборгованості за розрахунками можна класифікувати за суб'єктами, з якими виникають взаємовідносини: бюджет; позабюджетні фонди; робітники і службовці; власники та інвестори, постачальники та інші контрагенти.

Схожі принципів класифікації поточних заборгованості зустрічаються і в країнах англо-американської системи обліку, « де вони групуються таким чином:

- рахунки до отримання (до оплати) (вид заборгованості, що виникає в результаті продажу (при покупці) товарів за «Відкритим рахунком» без письмового зобов'язання оплатити рахунок);

- векселі до отримання (до оплати);

- заборгованість не пов'язана з реалізацією» [37].

Перші дві групи заборгованості стосуються основної діяльності, а третя – інших операцій. Такої ж точки зору дотримуються і багато фахівців фінансового менеджменту. Зокрема, І. А. Бланк зробив важливий внесок у розуміння структури та класифікації кредиторської заборгованості, уточнивши склад товарної форми заборгованості, зокрема, виділяючи групи за термінами оплати, які або ще не настали, або оплата не відбулася вчасно. Також, розглядаючи кредиторську заборгованість, він виділяє зовнішню і внутрішню (стійкі пасиви) [7; 8; 9].

Класифікації заборгованості за суб'єктами (контрагентами) дозволяє систематизувати та аналізувати різні типи заборгованості підприємства. Згідно з роботами Мазаракі А.А., Ушакова Н.М. та ін., заборгованості можна класифікувати на такі групи:

- заборгованості між підприємством і споживачами (покупцями);
- заборгованості між підприємством і постачальниками
- заборгованості між підприємством і іншими контрагентами [34, с. 545-546].

Крім того, вони класифікують дебіторську заборгованість «за характером виникнення: на нормальну і пов'язану з порушеннями фінансової дисципліни; за термінами порушення договірних умов: заборгованість, термін оплати якої не настав, і заборгованість з порушеннями терміну оплати; за плановістю виникнення: заборгованість, яка була запланована, і заборгованість, яка виникла в результаті недобросовісних партнерів; за вірогідністю погашення: та що потенційно погашається, сумнівна» [34, с. 545-546]. Але усе вище перераховане відноситься лише до класифікації дебіторської заборгованості.

Схожий підхід до класифікації дебіторської заборгованості відображений у роботі М.П. Войнаренко та І.В. Зозулі. Вони виділяють п'ять ознак групування. «Перший – за характером стосунків, які є причинами виникнення заборгованості. Це: заборгованість постачальників, коли товари купуються на умовах передоплати; заборгованість покупців, коли товари продаються з відстрочкою платежу; інша дебіторська заборгованість, що виникає відповідно діючої системи оподаткування з бюджетом, з робітниками і службовцями за виданими авансами, з власниками із формування статутного фонду, із структурними підрозділами за соціальними виплатами і т.п» [14]. За наступними ознаками, заборгованість класифікують «за характером виникнення; за терміном дії договірних умов; за прогнозованістю виникнення і за можливістю погашення» [14]. Більшість вчених, групуючи заборгованість, виділяють такі ж ознаки або обмежуються класифікацією лише дебіторської заборгованості.

Найбільш деталізований підхід до класифікації дебіторської заборгованості зустрічається в роботі Білик М.Д. [5]. Насамперед, вона за такою ознакою, як спосіб виникнення виділяє товарну заборгованість та іншу. Так само запропоновано групувати дебіторську заборгованість як довгострокову і короткострокову, що забезпечує відображення рівня ліквідності її різних статей. За термінами погашення виділяється термінова, прострочена і відстрочена заборгованість. Також з метою оцінки рівня

сумнівності заборгованості приділяється увага її забезпеченню, тобто, вона може бути забезпечена (гарантіями, заставою, дорученням, векселем) і незабезпечена. Також, автор пропонує виділяти вітчизняних і іноземних дебіторів враховуючи походження контрагентів. Білик М.Д. виділяє таку ознаку, як ступінь дотримання фінансової дисципліни, за якою можна виділити допустиму і не виправдану заборгованість. Також за формами погашення вона виділяє монетарну і немонетарну заборгованість.

У багатьох роботах вчених кредиторська заборгованість розглядається як зобов'язання і класифікується за такими ознаками:

- «за термінами виконання зобов'язань;
- за видами забезпечення зобов'язань;
- за одержувачами вироблених послуг» [18].

Інші автори залежно від причин виникнення виділяють такі види кредиторської заборгованості:

- «заборгованість постачальникам і підрядчикам за отримані матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги;
- заборгованість постачальникам, підрядчикам і іншим кредиторам, в забезпечення якої підприємство видало векселі;
- заборгованість із заробітної плати;
- заборгованість із відрахування на соціальне страхування;
- заборгованість за розрахунками з бюджетом;
- аванси, отримані від покупців і замовників;-розрахунки з іншими кредиторами» [54].

Тобто тут здійснено групування кредиторської заборгованості за об'єктами та суб'єктами економічних відносин. В процесі еволюції теорії і практики визначилася загальна система класифікації дебіторської та кредиторської заборгованості як об'єкта управління.

Відповідно до неї виділяють наступні ознаки класифікації:

- за терміном погашення;
- за характером виникнення;

- за економічним вмістом розрахункових операцій;
- за контрагентами;
- за валютою, що використовується у розрахунках;
- за забезпеченням;
- за виконанням умов договору;
- за вірогідністю погашення»[13].

Загальне узагальнення наведених підходів до класифікації дебіторської та кредиторської заборгованості дозволяють систематизувати їх на основі таких критеріїв:

1. За строками виникнення:

- короткострокова заборгованість (до одного року) - заборгованість, яка виникає в ході поточної діяльності підприємства і підлягає погашенню в короткостроковий період;
- довгострокова заборгованість (понад один рік): заборгованість, яка має більш тривалий термін погашення.

2. За об'єктами відносин:

- товарна заборгованість є наслідком відносин купівлі-продажу продукції, товарів, робіт, послуг товарного характеру.
- нетоварна заборгованість - розрахунки з робітниками і службовцями, власниками, бюджетом, позабюджетними фондами і т.п.

3. За суб'єктами (контрагентами):

- заборгованість покупців (покупцям);
- заборгованість постачальникам (постачальників);
- заборгованість інших контрагентів.

4. За місцем виникнення відносин:

- зовнішня – виникає з зовнішніми контрагентами (постачальники, покупці, бюджет, позабюджетні фонди та ін.);
- внутрішня заборгованість виникає у взаємовідносинах з робітниками і службовцями, власниками, структурними підрозділами.
- За термінами погашення:

- заборгованість, що обслуговує поточну діяльність;
 - заборгованість, що обслуговує поточну частину довгострокової заборгованості, строк оплати якої настає у поточному періоді.
5. За причиною виникнення у складі заборгованості:
- оплата з відстрочкою платежу;
 - авансові розрахунки.
6. За характером виникнення:
- допустима (нормальна), яка виникає з об'єктивних причин в процесі фінансово-господарської діяльності;
 - невиправдана, виникає внаслідок порушення фінансової дисципліни.
7. За виконанням умов договору:
- заборгованість може бути з терміном оплати, який ще не настав;
 - заборгованість з простроченим терміном;
 - заборгованість з відстрочкою платежів.
8. За вірогідністю повернення :
- заборгованість, яка потенційно може бути погашена;
 - сумнівна заборгованість;
 - безнадійна - заборгованість, яку неможливо стягнути через банкрутство боржника або інші обставини.

Чітка класифікація дебіторської та кредиторської заборгованості дозволяє підприємствам покращити планування грошових потоків, визначити ризики, пов'язані з неплатежами, приймати обґрунтовані рішення щодо кредитної політики, ефективніше управляти заборгованістю, мінімізуючи фінансові втрати.

Таким чином, класифікація заборгованості виступає важливим інструментом для підвищення ефективності управління фінансами підприємства та забезпечення його фінансової стійкості.

1.3. Зміст процесу управління дебіторською та кредиторською заборгованістю

В економічній та фінансовій літературі дійсно існує багато різних підходів до управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

Представники першого підходу розглядають процес управління з позиції узгодження швидкості обороту дебіторської та кредиторської заборгованості. Зокрема, Власова Н. О. зазначає: «Якщо оборотність дебіторської заборгованості повільніше, ніж кредиторської, це означає, що у підприємства несприятливі умови розрахунків з покупцями й постачальниками: підприємство має повертати свої борги частіше, ніж воно одержує оплату за реалізовану продукцію. І, навпаки, якщо дебіторська заборгованість обертається швидше кредиторської, у підприємства з'являються вільні кошти в обороті в розмірі відповідному різниці числа днів обороту кредиторської та дебіторської заборгованості» [12, с. 108]. Вона зазначає, що «різниця в оборотності лише сигналізує про зайві або відсутні кошти в обороті. Основний наголос у даному підході робиться на узгодженість руху дебіторської та кредиторської заборгованості, яка відображається у сформованій сумі вільних коштів і рівні платоспроможності за періодами, що розглядаються» [12].

Співвідношення термінів оборотності заборгованості (дебіторської та кредиторської) і доходу від реалізації з витратами за продану продукцію є важливими параметрами управління поточною платоспроможністю. Система договорів, що чітко визначає умови розрахунків з покупцями та постачальниками, є одним з ключових методів досягнення цільових показників платоспроможності. Забезпечення належного розміру поточної платоспроможності є критично важливим для стабільної роботи підприємства. Впровадження системи договорів, що регулюють умови розрахунків з покупцями і постачальниками, а також оптимізація термінів оборотності заборгованості, можуть суттєво вплинути на фінансову стабільність

підприємства.

Розвиток першого підходу відбувався завдяки групи авторів, які значну увагу приділили значимості грошових потоків як широкого інструменту управління й діяльністю підприємства в цілому, а не тільки коштами, але. Так один з них зазначає, що «фундаментом (причиною) усіх дій підприємства є рух матеріального потоку, а результатом таких дій (наслідком) виступає фінансовий (грошовий) потік» [14]. Даний автор, визначає, що умовою «оптимізації є узгодження матеріальних і фінансових потоків, розглядаючи взаємозв'язок руху дебіторської та кредиторської заборгованості як єдиний процес» [14]. Дотримання балансу між надходженням і витрачанням коштів за величиною і за строками дозволяє забезпечити фінансову стабільність та ефективність діяльності підприємства.

Як відомо, ефективна інкасація дебіторської заборгованості забезпечує стабільний позитивний грошовий потік, який в подальшому використовується для погашення кредиторської заборгованості (негативний грошовий потік). Різниця між надходженням і витрачанням коштів за певний період визначає чистий грошовий потік. Важливим завданням є оптимізація його розміру. Але агресивні або консервативні дії в «зовнішній політиці» щодо розрахунків, можуть призводити до негативних наслідків у діяльності підприємства. Зокрема, затримка платежів постачальникам порушує довіру та ускладнює відносини з ними, і навпаки, занадто активні погашення платежів позбавляють підприємства коштів для інших потреб. «Агресивні заходи щодо збору дебіторської заборгованості викликають втрату довіри й лояльності з боку покупців, а пасивність –сприяє зростанню простроченої заборгованості й прямих втрат» [24].

Більш ширше розглядає підходи до управління дебіторською та кредиторською заборгованістю інша група авторів [30]. Враховуючи швидкості обороту заборгованості, вони акцентують увагу й «на необхідності зіставлення отриманого доходу від збільшення обсягів реалізації при розширенні товарних кредитів і збільшенні кредиторської заборгованості,

з витратами на їх формування, використання, повернення й прямими втратами від списання, сплати штрафів і неустойок» [30]. Критерієм прийняття рішень щодо дебіторської та кредиторської заборгованості є показники рентабельності.

Вартісний підхід щодо прийняття управлінських рішень щодо дебіторської та кредиторської заборгованості є популярним серед інших авторів. Він ґрунтується на тому, що середньозважена вартість капіталу підприємства значно залежить від ціни кредиторської та дебіторської заборгованості і їхньої частки в капіталі підприємства. Зокрема на ціну кредиторської заборгованості впливають розмір втрат, пов'язаних з неотриманням можливих торговельних знижок за умов дострокової оплати рахунків та сплатою штрафних санкцій при порушенні строків їхнього погашення. В свою чергу, ціна дебіторської заборгованості розглядається з точки зору альтернативного використання капіталу. Основною метою управління є мінімізація сукупної ціни.

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю відіграє важливу роль у фінансовому менеджменті компанії. Це тісно пов'язано з необхідністю обліку та управління різними видами ризиків: кредитного, ринкового, ризику втрати ліквідності, операційного, юридичного. «Кредитний ризик – це ризик того, що контрагент не виконає зобов'язання на необхідну дату. Ринковий ризик пов'язаний зі зміною ринкових цін, процентних ставок, курсу валют і т.п. Ризик втрати ліквідності обумовлений неможливістю погасити свої зобов'язання наявними активами в конкретний момент часу. Операційний ризик нерозривно пов'язаний з якістю управління, станом контролю, роботою конкретних виконавців, їхньою мотивацією й ін. Юридичні ризики визначаються чинним законодавством, його недосконалістю, а також якістю роботи юридичних служб підприємства по складанню договорів й ін».[45].

Підсумовуючи різні підходи до управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, можна виділити такі основні моменти, що

свідчать про необхідність одночасного, синхронного управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємств:

1. Дебіторська та кредиторська заборгованості безпосередньо впливають на робочий капітал підприємства. Ефективне управління дебіторською заборгованістю дозволяє прискорити надходження коштів, а управління кредиторською – відстрочити їхнє витрачання. Це дозволяє оптимізувати фінансові ресурси та збалансувати фінансовий цикл.
2. Одночасне управління обома типами заборгованості дозволяє підтримувати баланс між своєчасним виплачуванням коштів постачальникам (кредиторам) та гнучкістю у взаємодії з покупцями (дебіторами). Це сприяє підтримці ефективних відносин як з постачальниками, так і з клієнтами, що є ключовим для довгострокового бізнес-успіху.
3. Неконтрольоване зростання дебіторської заборгованості може призвести до дефіциту коштів для розрахунків з постачальниками, а надмірне відстрочення платежів може погіршити репутацію компанії та призвести до втрати надійних партнерів. Синхронне управління дозволяє мінімізувати такі ризики та підтримувати стабільність фінансової діяльності.
4. Ефективне управління кредиторською заборгованістю може дозволити отримати більш вигідні умови з постачальниками (наприклад, дисконтні або відстрочені платежі), а управління дебіторською заборгованістю – зменшити втрати від несвоєчасних платежів клієнтів (наприклад, штрафи або пеня).
5. Синхронне управління дозволяє краще контролювати рівень ліквідності підприємства, забезпечуючи наявність достатньої кількості коштів для покриття поточних зобов'язань і одночасно уникаючи надмірного накопичення дебіторської заборгованості.
6. Ефективне управління як дебіторською, так і кредиторською заборгованістю свідчить про фінансову стабільність та дисципліну підприємства. Це може підвищити довіру інвесторів та кредиторів, а також

покращити доступ до фінансування на більш вигідних умовах.

7. Комплексний підхід до управління обома типами заборгованості дозволяє знизити ризики фінансових дисбалансів та криз, що сприяє загальній стійкості та конкурентоспроможності підприємства.

Таким чином, синхронне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю дозволяє оптимізувати фінансові потоки, мінімізувати ризики, зберегти добрі бізнес-відносини та забезпечити фінансову стабільність та стійкість підприємства.

Наведені міркування дозволяють визначити взаємозв'язок синхронізації управління дебіторською та кредиторською заборгованістю із системою управління підприємством (рис.1.1) та підкреслити важливість цього процесу.

Рис. 1.1. Взаємозв'язок управління дебіторською та кредиторською

заборгованістю із загальною системою управління підприємством

Об'єктом управління в даному випадку є економічні відносини, що виникають у процесі поточної діяльності з питань надання та одержання відстрочки платежу за товарними і розрахунковими операціями. Ці відносини безпосередньо впливають на фінансову стабільність та ліквідність підприємства, тому їхнє ефективне управління є надзвичайно важливим.

Основні суб'єкти управління перебувають у сфері фінансового менеджменту. Проте рішення, які приймають фінансові менеджери, мають бути погоджені з іншими відділами та службами підприємства. Зокрема, фахівці з продажів і закупівель надають інформацію про ринкову кон'юнктуру, умови конкуренції та можливості партнерів щодо надання відстрочок платежу. Юридичні служби забезпечують відповідність укладених угод чинному законодавству та мінімізують юридичні ризики.

Основні критеріальні оцінки в процесі прийняття рішень справді спрямовані на досягнення двох ключових цілей бізнесу: збільшення прибутку та забезпечення здатності генерувати достатні кошти для підтримки та розвитку бізнесу. Ліквідність і платоспроможність; фінансова стійкість; оборотність і рентабельність; вартість фінансових ресурсів; рівень ризиків є критеріями, що сприяють досягненню цих цілей. Тобто: «купувати (вхідні ресурси) дешевше й продавати (готову продукцію) дорожче; мати достатню кількість грошей, щоб вчасно розплатитися й використати для власних потреб» [12].

Підприємства використовують різні інструменти для реалізації своїх цілей у сфері управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. Одним з ключових аспектів цього процесу є використання даних цільових настанов, які дозволяють кількісно вимірювати та оцінювати ефективність реалізації поставлених цілей. Інструментами реалізації поставлених цілей є:

- вибір надійних партнерів для співпраці, які зможуть забезпечити стабільні поставки матеріалів та послуг;
- встановлення чітких умов співпраці, включаючи ціни, терміни поставок та

умови оплати;

- розробка детальних планів та бюджетів для управління матеріальними та грошовими потоками;
- стимулювання працівників до виконання поставлених завдань та контроль за виконанням планів та бюджетів.

Ці інструменти забезпечують узгодження розміру і строків погашення заборгованості, узгодження руху матеріальних і грошових ресурсів компанії, узгодження надходження і витрат коштів підприємства в певні періоди часу.

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є важливим аспектом фінансового управління, який вимагає детального планування, регулярного моніторингу та гнучкості. Це допомагає підприємству ефективно керувати своїми фінансовими ресурсами та мінімізувати ризики, пов'язані з заборгованістю.

Висновки до розділу 1

Дебіторська та кредиторська заборгованості є важливими поняттями в галузі фінансів та бухгалтерського обліку. Вони відображають взаємовідносини між підприємствами, організаціями або фізичними особами щодо боргів та зобов'язань. Дебіторська заборгованість являє собою суму грошей, яку дебітор зобов'язаний повернути кредиту. Кредиторська заборгованість являє собою суму грошей, яку кредитор (власник коштів) очікує отримати від дебітора (боржника). Іншими словами, це сума, яку підприємство або організація зобов'язана сплатити своїм кредиторам за отримані товари чи послуги. Дебіторська заборгованість вважається активом компанії, оскільки вона очікує отримати гроші від клієнтів, тоді як кредиторська заборгованість вважається пасивом компанії, оскільки вона зобов'язана оплатити гроші своїм кредиторам.

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є важливим аспектом фінансового управління в будь-якому підприємстві. Це передбачає

розробку й реалізацію стратегій щодо управління розміром заборгованості, її динамікою та швидкістю руху в часі.

Є кілька ключових етапів управління дебіторською та кредиторською заборгованістю:

1. Розроблення стратегії управління заборгованістю повинна бути частиною загальної фінансової стратегії організації. Це передбачає визначення цілей, задач і показників ефективності управління заборгованістю.
2. Регулярний моніторинг заборгованості дозволяє своєчасно виявляти проблеми та приймати відповідні рішення. Це передбачає аналіз стану заборгованості, її динаміки та ідентифікацію потенційних ризиків.
3. Управління заборгованістю вимагає гнучкості та здатності адаптуватися до змінних умов ринку та бізнесу. Це передбачає готовність до коригування стратегії управління заборгованістю відповідно до нових обставин.
4. Аналіз заборгованості дозволяє виявляти закономірності та тенденції в її динаміці. Це допомагає ідентифікувати потенційні проблеми та приймати відповідні рішення щодо управління заборгованістю.
5. Управління заборгованістю передбачає управління ризиками, пов'язаними з нею. Це передбачає ідентифікацію потенційних ризиків, оцінку їхньої вірогідності та впливу, а також розроблення стратегій щодо їхнього мінімізації.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ТА КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЯМИ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО МІСЬКШЕП

2.1. Фінансово-економічна характеристика міського комунального підприємства

ЧЕРНІВЕЦЬКЕ МІСЬКШЕП зареєстровано 18.09.2003 за юридичною адресою Україна, Чернівецька обл., місто Чернівці, вул. Кошового. Керівником організації є Оробець Григорій Миколайович. Розмір статутного капіталу складає 30 744 518,00 грн.

Основним видом діяльності підприємства відповідно до КВЕД є інші види діяльності із прибирання. До інших видів діяльності підприємства також відносяться:

- допоміжне обслуговування наземного транспорту;
- діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах;
- будівництво доріг і автострад;
- добування декоративного та будівельного каменю, вапняку, гіпсу, крейди та глинистого сланцю;
- добування піску, гравію, глини і каоліну;
- надання допоміжних послуг у сфері добування інших корисних копалин та розроблення кар'єрів;
- виробництво інших дерев'яних будівельних конструкцій і столярних виробів;
- виготовлення виробів із бетону для будівництва;
- виробництво бетонних розчинів, готових для використання;
- виробництво неметалевих мінеральних виробів, н.в.і.у.

Проаналізуємо склад та структуру активів Чернівецького міськШЕП за 2019-2023 рр., табл. 2.1, 2.2.

Таблиця 2.1

Склад майна Чернівецького міськШЕП за 2019–2023 рр.

Показники	На кінець року , тис. грн.					Відхилення (+,-) 2023 до 2019 рр.	
	2019	2020	2021и	2022	2023	тис. грн.	%
Необоротні активи	119401	110271	96766	106899	126116	6715	5,62
Оборотні активи	13562	13451	10510	12467	18495	4933	36,37
Всього активів	132963	123722	107276	119366	144611	11648	8,76

Складено за даними фінансової звітності, додаток А.

У 2023 р. вартість майна Чернівецького міськШЕП збільшилася на 11648 тис. грн (8,76%), насамперед внаслідок збільшення необоротних активів на 6715 тис. грн (5,62%). Оборотні активи комунального підприємства у 2023 р. порівняно із 2019 р. збільшилися на 4933 тис. грн. (36,37%). Прослідкуємо структуру майна комунального підприємства, табл. 2.2.

Таблиця 2.1

Структура майна Чернівецького міськШЕП за 2019–2023 рр.

Показники	На кінець року , %					Відхилення (+,-) 2023 до 2019 рр.
	2019	2020	2021	2022	2023	
Необоротні активи	89,80	89,13	90,20	89,56	87,21	-2,59
Оборотні активи	10,20	10,87	9,80	10,44	12,79	2,59
Всього активів	100	100	100	100	100	-

Складено за даними фінансової звітності, додаток А.

Структура майна Чернівецького міськШЕП відображена у таблиці 2.2. Співвідношення оборотних та необоротних активів є нерівномірним. Так, на кінець 2019 питома вага необоротних активів підприємства дорівнювала 89,88%, у 2020 р. – 89,13%, у 2021 р. – 90,2%, у 2022 р. – 89,56%, у 2023 р. – 87,21%. Питома вага оборотних активів, в свою чергу коливається в межах 9-

12%. У 2023 р. їх частка дорівнювала 12,79%, що на 2,59 пункти вище 2019 р. Питома вага необоротних активів навпаки зменшилася на 2,59 пункти.

Фінансування діяльності міського комунального підприємства здійснюється за рахунок власного та позикового капіталу. Прослідкуємо динаміку цих джерел у таблиця 2.3, що побудована на основі даних балансу підприємства.

Таблиця 2.3

Капітал Чернівецького міськШЕП у 2019 – 2023 рр.

Показники	На кінець року, тис. грн.					Зміна за 2023-2019 рр.	
	2019	2020	2021	2022	2023	тис. грн.	%
Власний капітал	85100	79247	61213	79792	93572	8472	9,96
Позиковий капітал	47863	44475	46063	39574	51039	3176	6,64
Капітал	132963	123722	107276	119366	144611	11648	8,76

Складено за даними фінансової звітності, додаток А.

Як спостерігаємо у таблиці 2.3, обсяг фінансових ресурсів Чернівецького міськШЕП зменшився на 8,76%. Такі зміни обумовлені збільшенням власного капіталу, і водночас позикового. Обсяг власного капіталу збільшився за 5 років на 8472 тис. грн. (9,96%). Позиковий капітал комунального підприємства збільшився на 3176 тис. грн. (6,64%). Прослідкуємо структуру джерел фінансування діяльності Чернівецького міськШЕП у 2019-2023 рр., що зображена на рис. 2.2.

В структурі джерел капіталу Чернівецького міськШЕП у 2019-2023 рр. найбільшу частку складав власний капітал, 57-67%. У 2019 р. його питома вага дорівнювала 64%. Його частка хоч трохи зменшувалася, потім знов зростала і у 2023 р. становила 64,71%. Питома вага позикового капіталу у 2023 р. складала 35,29%. Тобто капітал Чернівецького міськШЕП переважно фінансується за рахунок власних джерел.

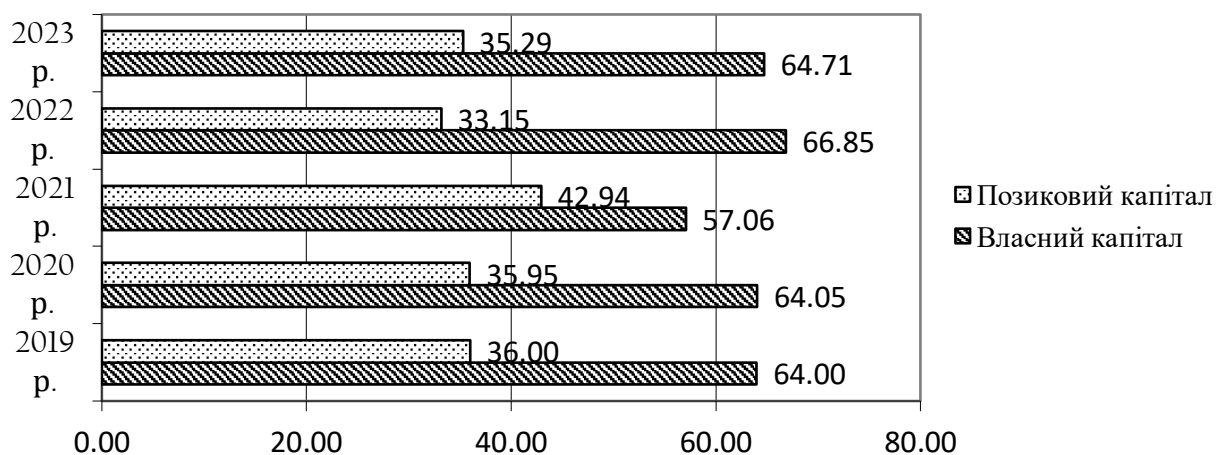

Рис. 2.1. Динаміка структури капіталу Чернівецького міськШЕП у 2019 – 2023 рр.

Фінансово-господарську діяльність Чернівецького міськШЕП доцільно доповнити аналізом його фінансової стійкості. Для цього визначимо тип його фінансової стійкості, табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Визначення фінансової стійкості Чернівецького міськШЕП у 2019 – 2023 рр.

№	Показник	На кінець року, тис. грн.					Зміна за 2019-2023 рр. (+, _)	
		2019	2020	2021	2022	2023	тис. грн.	%
1	Оборотний капітал	13562	13451	10510	12467	18495	4933	36,37
2	Поточні зобов'язання	41323	36889	37885	29921	41437	114	0,28
3	Власний оборотний капітал	-27761	-23438	-27375	-17454	-22942	4819	-17,36
4	Довгострокові зобов'язання	6540	7586	8178	9653	9602	3062	46,82
5	Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів	-21221	-15852	-19197	-7801	-13340	7881	-37,14
6	Короткострокові кредити банків	0	0	0	0	0	0	0
7	Основні джерела формування запасів	-21221	-15852	-19197	-7801	-13340	7881	-37,14
8	Запаси	5961	3464	2549	4448	7941	1980	33,22
9	Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел формування запасів	-27182	-19316	-21746	-12249	-21281	5901	-21,71
10	Тип фінансової стійкості	Кризовий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан	-	-

Відповідно до таблиця 2.5 можемо спостерігати, що величина оборотних активів підприємства значно менша поточних зобов'язань. Це зумовило те, що у 2019-2023 рр. у Чернівецького міськШЕП від'ємне значення власного оборотного капіталу. У ці роки також не вистачало і інших планових джерел для фінансового забезпечення запасів. Спостерігалася незначна сума довгострокових зобов'язань. Короткострокових кредитів підприємство взагалі не має. Відповідно до цієї методики фінансовий стан підприємства характеризується як кризовий впродовж 2019-2023 рр.

Але потрібно враховувати, що підприємство внаслідок специфіки своєї діяльності потребує значного обсягу необоротних активів і зовсім незначного оборотних, тому показник власного оборотного капіталу не розкриває повної картини. Для корегування характеристики фінансової стійкості проаналізуємо динаміку відносних показників фінансової стійкості Чернівецького міськШЕП у 2018-2023 рр. таблиця 2.6.

Таблиця 2.6

Показники фінансової стійкості Чернівецького міськШЕП у 2019 – 2023 рр.

Найменування показників	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+,-) 2023 до 2019 рр.
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,64	0,64	0,57	0,67	0,65	0,01
Коефіцієнт фінансової стабільності	1,78	1,78	1,33	2,02	1,83	0,06
Коефіцієнт фінансової залежності	1,56	1,56	1,75	1,50	1,55	-0,02
Коефіцієнт фінансового ризику	0,56	0,56	0,75	0,50	0,55	-0,02

Результати розрахунків відносних показників фінансової стійкості Чернівецького міськШЕП свідчать, що рівень фінансової стійкості є не таким вже критичним. Зокрема, коефіцієнт фінансовою незалежності у 2023 р. дорівнює 0,65. Тобто 65% капіталу сформовані за рахунок власних джерел. Коефіцієнт фінансової стабільності також є доволі високим, так як величина

власного капіталу значно переважає величину позикового. Значення всіх представлених показників Чернівецького міськШЕП майже не змінюється впродовж досліджуваного періоду. Аналіз показав, що більше 50% капіталу формується за рахунок власного, це доволі позитивно для забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Структура активів і пасивів комунального підприємства також впливає на стан ліквідності та платоспроможності. Згрупуємо. у табл. 2.7 активи Чернівецького міськШЕП у чотири групи відповідно до ступеня ліквідності, а у таблиці 2.8 пасиви згруповані також у чотири групи за рівнем строковості погашення зобов'язань.

Таблиця 2.7

Групування активів Чернівецького міськШЕП

Активи	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
A1	2138	5759	4143	3704	5717
A2	4408	3220	2516	3523	3020
A3	6924	4472	3851	5240	9758
A4	119401	110271	96766	106899	126116

Складено за даними фінансової звітності, додаток А.

Таблиця 2.8

Групування пасивів Чернівецького міськШЕП

Пасиви	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
П1	13848	8944	7702	10480	8686
П2	28722	26762	23833	21660	32751
П3	6540	7586	8178	9653	9602
П4	85100	79247	61213	79792	93572

Складено за даними фінансової звітності, додаток А.

Якщо порівняти групи активів і пасивів, що представлені у таблицях 2.8 та 2.9, то для, 2020-2022 рр. можемо засвідчити, що $A1 \leq П1$; $A2 \leq П2$; $A3 \leq П3$; $A4 \geq П4$. Умова ліквідності у 2019 рр. та у 2023 р. має інший вигляд, а саме $A1 \leq П1$; $A2 \leq П2$; $A3 \geq П3$; $A4 \geq П4$. Тобто баланс Чернівецького міськШЕП є неліквідним.

Відносні показники платоспроможності представлено на рис. 2.2.

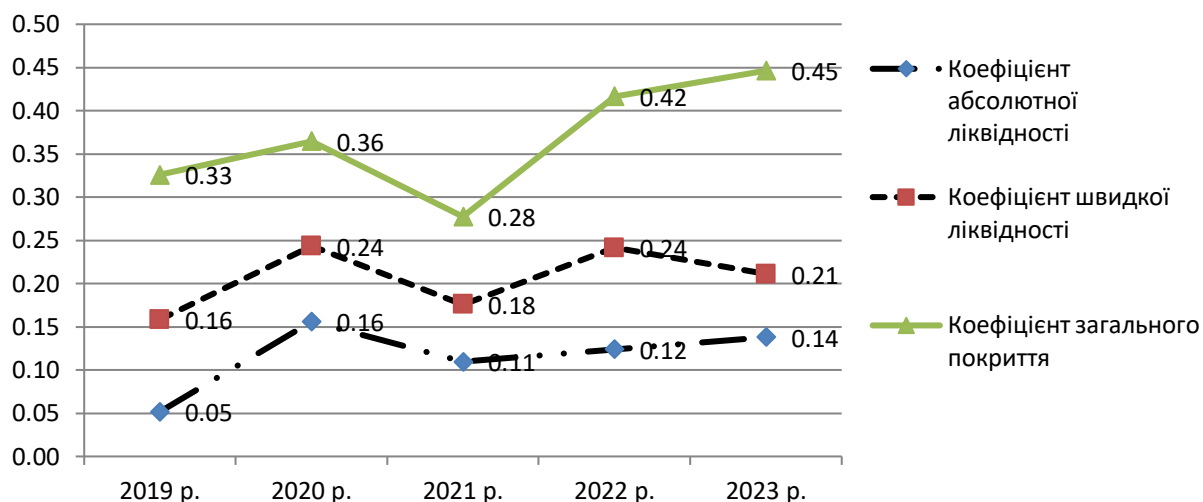

Рис. 2.2. Коефіцієнти платоспроможності Чернівецького міськШЕП у 2019–2023 рр.

Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності Чернівецького міськШЕП у 201* р. дорівнювало 0,05, у 2020 р. зросло до 0,16, у 2021 р. становило 0,11, у 2022 р. – 0,12 і у 2023 зросло до 0,14. Тобто у підприємства його значення є низьким впродовж всього періоду дослідження.

Коефіцієнт швидкої ліквідності має значення також менше нормативного, а саме 0,16-0,21. Так само і значення коефіцієнта загальної ліквідності коливається в межах 0,28-0,45. Тобто у Чернівецького міськШЕП є проблеми із забезпеченням платоспроможності.

Формування фінансових результатів комунального підприємства здійснюється переважно у рамках операційної діяльності, хоча на них має вплив і інвестиційна та фінансова діяльність. В таблиці 2.9 зображено яким чином формуються фінансові результати Чернівецького міськШЕП.

Чистий дохід від реалізації послуг Чернівецького міськШЕП з 70553 тис. грн., що спостерігався у 2019 р., збільшився за п'ять років на 51,44% і у 2023 р. дорівнював 106845 тис. грн. У той же час, собівартість реалізованої продукції, послуг зросла з 106845 тис. грн., що дорівнювала у 2019 р., до 83976 тис. грн. у 2023 р. Тобто зросла на 20764 тис. грн., 32,85%. Чернівецьке міськШЕП впродовж 2019-2023 рр. років отримує валовий прибуток, який зріс на

211,52%. Так, у 2019 р. він дорівнював 7341 тис. грн., а у 2023 р. - 22869 тис. грн.

Таблиця 2.9

Динаміка фінансових результатів Чернівецького міськШЕП за 2019-2023 рр.

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023-2019 рр. (+,-)	
						тис. грн.	%
Чистий дохід від реалізації продукції	70553	88374	65965	102374	106845	36292	51,44
Собівартість реалізованої продукції	106845	75935	65580	84480	83976	20764	32,85
Валовий прибуток (збиток)	7341	12439	1385	17894	22869	15528	211,52
Інші операційні доходи	2019	1971	4639	2934	2522	503	24,91
Адміністративні витрати	8019	9692	9171	9523	10979	2960	36,91
Інші операційні витрати	773	1123	1010	3688	3572	2799	362,10
Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток, збиток)	568	3595	-4157	7617	10840	10272	1808,45
Інші доходи	8029	8039	7861	7788	8234	205	2,55
Фінансові витрати	66	97	88	131	62	-4	-6,06
Інші витрати	8029	8039	7861	7788	8234	205	2,55
Фінансовий результат до оподаткування (прибуток, збиток)	502	3498	-4245	7486	10778	10276	2047,01
Витрати з податку на прибуток	152	708	0	0	447	295	194,08
Чистий фінансовий результат (збиток)	350	2790	-4245	7486	10331	9981	2851,71

Складено за даними фінансової звітності, додаток Б.

Але у 2021 р. у підприємства спостерігається значне зменшення чистого доходу від реалізації та зменшення собівартості продукції. В цей рік валовий прибуток дорівнював 1389 тис. грн.

Інші операційні доходи підприємства незначно зросли, а саме на 503 тис. грн. Зокрема їх обсяг у 2019 р. дорівнював 2019 тис. грн., а у 2023 р. - 2522 тис.

грн. Адміністративні витрати за п'ять років також зросли у Чернівецького міськШЕП на 36,91%, інші операційні витрати зросли на 362,10%. Підприємство у 2019-2023 рр. мало інші доходи та інші витрати, які рівні між собою. Також у 2023 р. зменшилися фінансові витрати підприємства до 62 тис. грн.

За виключенням 2021 р. Чернівецьке міськШЕП отримує позитивний фінансовий результат від операційної діяльності, до оподаткування та чистий прибуток. Результативність підприємства почала значно зростати у 2022-2023 р. Зокрема у 2022 р. чистий прибуток становив 7486 тис. грн., у 2023 р. – 10276 тис. грн.

Динаміка основних показників, що формують фінансові результати підприємства у 2019-2023 роках зображена на рис. 2.3.

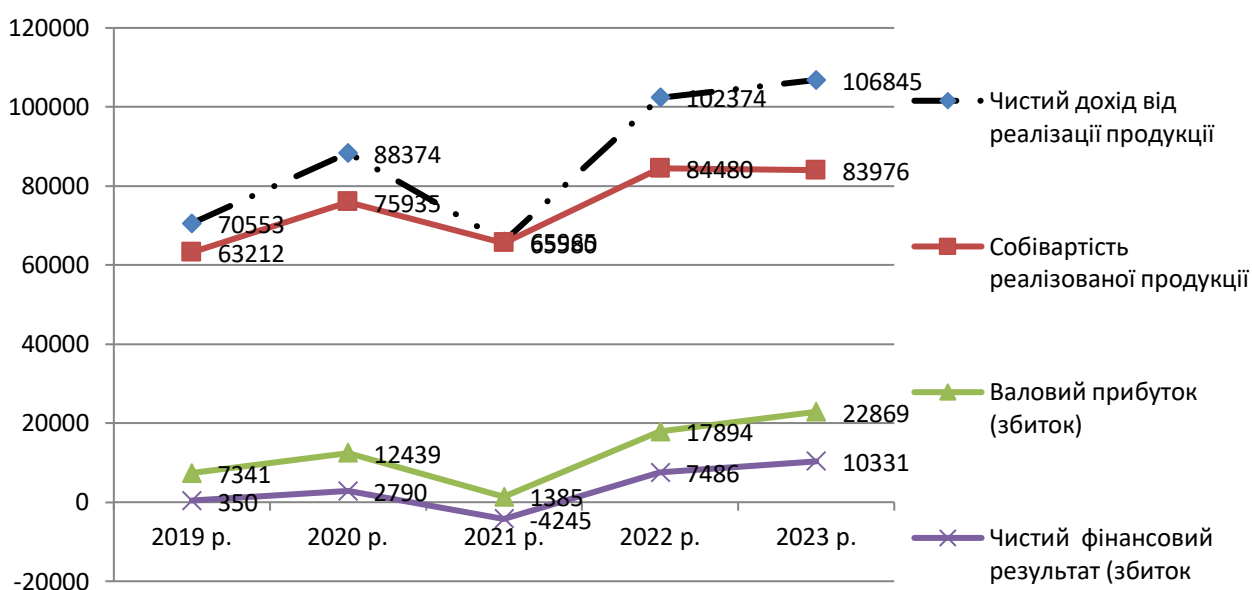

Рис. 2.3. Динаміка фінансових результатів Чернівецького міськШЕП у 2019-2023 рр.

На фінансові результати Чернівецького міськШЕП значною мірою впливає чистий дохід від реалізації продукції та собівартість продукції. Щороку діяльність підприємства є прибутковою, за виключенням 2021 р. коли чистий дохід від реалізації зменшився рівня собівартості продукції. Підприємство у 2021 р. отримало непокритий збиток у сумі 4245 тис. грн.

У 2023 р. фінансова результативність підприємства була найвищою, валовий прибуток підприємств становив 22869 тис. грн., чистий прибуток 10331 тис. грн. Для порівняння у 2019 р. валовий прибуток дорівнював 7341 тис. грн., чистий прибуток Чернівецького міськШЕП - 350 тис. грн.

Для повної картини оцінки фінансової результативності підприємства проаналізуємо показники рентабельності капіталу, основного та оборотного капіталу, а також власного капіталу Чернівецького міськШЕП за 2019-2023 рр., табл. 2.10.

В 2019-2020 рр. показники рентабельності капіталу, основного та оборотного, власного капіталів Чернівецького міськШЕП мають тенденцію до росту, це пов'язано з тим, що підприємство відбувалося зростання чистого прибутку, так у 2019 р. їх значення дорівнювали 0,26%, 0,28%, 2,81%, 0,39% відповідно. У 2020 р. вони мали наступні значення 2,17%, 2,43%, 20,66%, 3,4%. У 2021 р. всі показники рентабельності мають від'ємні значення.

Таблиця 2.10.

Показники рентабельності капіталу
Чернівецького міськШЕП за 2019–2023 рр., %

Найменування показників	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+,-) 2023 до 2019 рр.
Рентабельність капіталу	0,26	2,17	-3,68	6,61	7,83	7,57
Рентабельність основного капіталу	0,28	2,43	-4,10	7,35	8,87	8,59
Рентабельність оборотного капіталу	2,81	20,66	-35,43	65,16	66,73	63,92
Рентабельність власного капіталу	0,39	3,40	-6,04	10,62	11,92	11,53

У 2022-2023 рр. внаслідок зростання чистого прибутку показники рентабельності зросли. Зокрема у 2023 р. рентабельність капіталу Чернівецького міськШЕП зросла до 7,83%, рентабельність основного капіталу до 8,87%, рентабельність оборотного капіталу до 66,73%, рентабельність власного капіталу до 11,92 %.

Отже, капітал Чернівецького міськШЕП в значній частині (65%) формується за рахунок власного капіталу, але також залучаються і позикові кошти. Це дає можливість підприємства формувати достатню кількість активів для забезпечення своєї діяльності.

2.2. Аналіз формування дебіторської та кредиторської заборгованості Чернівецького міськШЕП

Дебіторська заборгованість Чернівецького міськШЕП є частиною його активів. Вона формується внаслідок діючої практики господарювання та системи розрахунків. Дослідимо її динаміку порівняно із динамікою активів підприємства, таблиця 2.11.

Таблиця 2.11

Динаміка складу активів Чернівецького міськШЕП за 2019-2023 рр.

Показники	На кінець року , тис. грн.					Відхилення (+,-) 2022 до 2019 рр.	
	2019	2020	2021	2022	2023	тис. грн.	%
Необоротні активи, в тому числі:	119401	110271	96766	106899	126116	6715	5,62
- нематеріальні активи	3	10	10	12104	12160	12157	405233,33
– основні засоби	119398	110261	96756	94795	113956	-5442	-4,56
Оборотні активи, в тому числі:	13562	13451	10510	12467	18495	4933	36,37
– запаси	5961	3464	2549	4448	7941	1980	33,22
– дебіторська заборгованість	4500	3220	2516	3523	3020	-1480	-32,89
– грошові кошти	2138	5759	4143	3704	5717	3579	167,40
- витрати майбутніх періодів	53	114	85	74	108	55	103,77
- інші оборотні активи	910	894	1217	718	1709	799	87,80
Всього активів	132963	123722	107276	119366	144611	11648	8,76

Складено за даними фінансової звітності, додаток А.

Дебіторська заборгованість комунального підприємства зменшилася на 1480 тис. грн. В той же час спостерігаємо зростання запасів та грошових коштів. Значно зросла вартість нематеріальних активів, у той же час зменшилася величина основних засобів. Підприємство не здійснює капітальних інвестицій.

Прослідкуємо детальніше структуру активів підприємства та частку дебіторської заборгованості, таблиця 2.12

Таблиця 2.12

Динаміка складу активів Чернівецького міськШЕП

Показники	На кінець року , тис. грн.					Відхилення (+,-) 2022 до 2019 рр.
	2019	2020	2021	2022	2023	
Необоротні активи, в тому числі:	89,80	89,13	90,20	89,56	87,21	-2,59
- нематеріальні активи	0,00	0,01	0,01	10,14	8,41	8,41
– основні засоби	89,80	89,12	90,19	79,42	78,80	-11,00
Оборотні активи, в тому числі:	10,20	10,87	9,80	10,44	12,79	2,59
– запаси	4,48	2,80	2,38	3,73	5,49	1,01
– дебіторська заборгованість	3,38	2,60	2,35	2,95	2,09	-1,30
– грошові кошти	1,61	4,65	3,86	3,10	3,95	2,35
- витрати майбутніх періодів	0,04	0,09	0,08	0,06	0,07	0,03
- інші оборотні активи	0,68	0,72	1,13	0,60	1,18	0,50
Всього активів	100	100	100	100	100	-

Складено за даними фінансової звітності, додаток А.

Найбільша питома вага у структурі активів належить необоротним активам, а саме основним засобам: 89,9 % у 2019 р., 89,12% у 2020 р., 90,19 % у 2021 р., 79,42% у 2022 р., 78,8% у 2023 р. Але внаслідок зменшення їх балансової вартості поступово зменшується їх питома вага.

Щодо оборотних активів основними їх складовими є запаси, дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги та грошові кошти. Так питома вага запасів у 2019 р. – 4,48%, у 2020 р. – 2,8%, у 2021 р. - 2,38%, у 2022 р. - 3,73%,

у 2023 р. збільшилися до 5,49%. Частка дебіторської заборгованості у 2019 р. становила 3,38%, у 2020 р. -2,6%, у 2021 р. – 2,35%, у 2022 р. – 2,95%, у 2023 р. – 2,09%. Спостерігається її збільшення на 1,3 пункти. Питома вага грошових коштів у 2019 р. становила 1,61%, у 2020 р. 4,65%, у 2021 р. – 2,95%, у 2022 р. – 3,1%, у 2023 р. – 3,95%.

У наступній таблиці 2.13 проаналізовано динаміку складу джерел формування капіталу за 2019-2023 рр. Чернівецького міськШЕП в розрізі наявних джерел.

Таблиця 2.13

Склад капіталу Чернівецького міськШЕП за 2018 - 2022 рр.

Показники	На кінець року, тис. грн.					Зміна за 2022-2019 рр.	
	2019	2020	2021	2022	2023	тис. грн.	%
Власний капітал, в тому числі:	85100	79247	61213	79792	93572	8472	9,96
- зареєстрований капітал	5224	5224	30745	30745	30745	25521	488,53
- додатковий капітал	79350	73497	35469	47786	62301	-17049	-21,49
- нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	526	526	-5001	1261	536	10	1,90
Позиковий капітал, в тому числі:	47863	44475	46063	39574	51039	3176	6,64
- довгострокові зобов'язання	6540	7586	8178	9653	9602	3062	46,82
- поточна кредиторська заборгованість	12584	10108	14036	8165	8618	-3966	-31,52
- доходи майбутніх періодів	28722	26762	23833	21660	32751	4029	14,03
Всього пасивів	132963	123722	107276	119366	144611	11648	8,76

Складено за даними фінансової звітності, додаток А.

Власний капітал Чернівецького міськШЕП представляють зареєстрований (статутний) капітал, додатковий капітал та нерозподілений прибуток. Величина його зростає за рахунок зростання зареєстрованого капіталу.

В складі позикового капіталу підприємства є довгострокові зобов'язання, величина яких за п'ять років зросла на 3062 тис. грн. (46,82%). Спостерігається значна сума поточної кредиторської заборгованості: у 2019 р. вона становила 12584 тис. грн., у 2020 р. зменшилася до 10108 тис. грн., у 2021 р. зросла до 14036 тис. грн., і у 2022 р. становила 8165 тис. грн, у 2023 р. становила 8618 тис. грн. За п'ять років вона зменшилася на 3966 тис. грн.

Найбільшу суму у складі позикового капіталу займають доходи майбутніх періодів. Їх величина у 2019 р. становила 28722 тис. грн., у 2020 р. – 26762 тис. грн., у 2021 р. зменшилася до 23833 тис. грн., у 2022 р. до 21660 тис. грн. і у 2023 р. становила 32751 тис. грн.

Наглядно структура зазначених джерел капіталу Чернівецького міськШЕП у 2019-2023 рр. представлена у табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Структура капіталу Чернівецького міськШЕП за 2019 - 2023 рр.

Показники	На кінець року, %					Зміна за 2023-2019 рр.
	2019	2020	2021и	2022	2023	%
Власний капітал, в тому числі:	64,00	64,05	57,06	66,85	64,71	0,70
- зареєстрований капітал	3,93	4,22	28,66	25,76	21,26	17,33
- додатковий капітал	59,68	59,40	33,06	40,03	43,08	-16,60
- нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	0,40	0,43	-4,66	1,06	0,37	-0,02
Позиковий капітал, в тому числі:	36,00	35,95	42,94	33,15	35,29	-0,70
– довгострокові зобов'язання	4,92	6,13	7,62	8,09	6,64	1,72
– поточна кредиторська заборгованість	9,46	8,17	13,08	6,84	5,96	-3,50
- доходи майбутніх періодів	21,60	21,63	22,22	18,15	22,65	1,05
Всього пасивів	64,00	64,05	57,06	66,85	64,71	0,70

Складено за даними фінансової звітності, додаток А.

Як ми вже зазначали власний капітал має значну питому вагу. Питома вага позикового коливається в межах 33-43%. Поточна кредиторська заборгованість формує 9,46% капіталу в у 2019 р., 8,17% у 2020 р., 13,08%, у 2021 р., 6,84 % у 2022 р., 5,96% у 2023 р. Серед позикового капіталу варто виділити доходи майбутніх періодів, частка яких становить біля 18-22%. Частка довгострокових зобов'язань зросла з 4,92% до 6,64%.

Отже, якщо порівнювати частку дебіторської та кредиторської заборгованості у загальній структурі активів і капіталу, то кредиторська більше ніж в два рази переважає кредиторську.

Дослідимо склад та структуру дебіторської та кредиторської заборгованості Чернівецького міськШЕП, таблиця 2.15

Таблиця 2.15

Склад заборгованості Чернівецького міськШЕП за 2019 - 2023 рр.

Показники	На кінець року, тис. грн.					Зміна за 2023-2019 рр.	
	2019	2020	2021	2022	2023	тис. грн.	%
Дебіторська заборгованість за/із:	4500	3220	2516	3523	3020	-1480	-32,89
–товари, роботи, послуги	4374	3198	2284	3317	3014	-1360	-31,09
–розрахунками з бюджетом	0	0	198	195	0	0	0
- внутрішніх розрахунків	34	22	34	11	6	-28	-82,35
- інша	92	0	0	0	0	-92	-100
Поточна кредиторська заборгованість за/з:	12584	10108	14036	8165	8618	-3966	-31,52
–товари, роботи, послуги	8748	3691	9751	3693	2505	-6243	-71,36
–бюджетом	810	3554	1278	1483	2136	1326	163,70
–страхування	252	71	70	132	293	41	16,27
–оплати праці	1200	1282	1339	1183	1960	760	63,33
–одержаними авансами	1574	1510	1598	1674	1727	153	9,72

Складено за даними фінансової звітності, додаток А.

Дебіторська заборгованість підприємства переважно складається із заборгованості за товари, роботи та послуги, є також незначні суми за розрахунками з бюджетом, із внутрішніх розрахунків, та у 2019 р. спостерігалася інша дебіторська заборгованість. Простежується зменшення всіх складових дебіторської заборгованості.

Щодо поточної кредиторської заборгованості, то спостерігається значне зменшення поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи і послуги, за п'ять років на 6243 тис. грн, 71,36%. У той же час інші види заборгованості зростали, з бюджетом на 1325 тис. грн, зі страхування на 41 тис. грн, з оплати праці на 760 тис. грн, за одержаними авансами на 153 тис. грн.

У наступній таблиці 2.16 представлено структуру дебіторської та кредиторської заборгованості Чернівецького міськШЕП. У складі дебіторської заборгованості 90-99% належить дебіторській заборгованості за товари, роботи і послуги.

Таблиця 2.16

Структура заборгованості Чернівецького міськШЕП за 2019 - 2023 рр.

Показники	На кінець року, тис. грн.					Зміна за 2023-2019 рр.
	2019	2020	2021	2022	2023	
Дебіторська заборгованість за/із:	100	100	100	100	100	-
–товари, роботи, послуги	97,20	99,32	90,78	94,15	99,80	2,60
–розрахунками з бюджетом	0	0	7,87	5,54	0	0
- внутрішніх розрахунків	0,76	0,68	1,35	0,31	0,20	-0,56
- інша	2,04	0	0	0	0	-2,04
Поточна кредиторська заборгованість за/з:	100	100	100	100	100	-
–товари, роботи, послуги	69,52	36,52	69,47	45,23	29,07	-40,45
–бюджетом	6,44	35,16	9,11	18,16	24,79	18,35
–страхування	2,00	0,70	0,50	1,62	3,40	1,40
–оплати праці	9,54	12,68	9,54	14,49	22,74	13,21
–одержаними авансами	12,51	14,94	11,39	20,50	20,04	7,53

Складено за даними фінансової звітності, додаток А.

Структура поточної кредиторської заборгованості постійно змінюється. Зокрема у 2019 р. 69,52% займала кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги, у 2023 р. її питома вага зменшилася до 29,07%. Водночас у 2019 р. кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом становила 6,44%, у 2023 р. зросла до 24,79%. Також значні зміни спостерігаються у кредиторській заборгованості з оплати праці, яка зросла на 13,21 пункти.

Отже, кредиторська заборгованість підприємства значно переважає дебіторську заборгованість, тобто підприємство фінансує певну частину діяльності за її рахунок.

2.3. Оцінка взаємозалежності дебіторської та кредиторської заборгованості та ефективності діяльності Чернівецького міськШЕП

Насамперед, прослідкуємо як чином балансуються надходження та витрачання грошових коштів, як це впливає на ефективність діяльності підприємства. Динаміка чистого грошового потоку підприємства за видами діяльності Чернівецького міськШЕП представлена у таблиці 2.17.

Чистий грошовий потік, як загальний, так і від операційної діяльності мали позитивне значення лише у 2020 р. та у 2023 р. У інші роки у комунального підприємства були проблеми із балансом надходжень і витрачань, чистий грошовий потік був негативним. Насамперед це було пов'язано із тим, що витрачання коштів від операційної та фінансової діяльності, крім окремих років перевищували надходження за цей же період. Результати аналізу грошових потоків розкривають причини проблем із платоспроможністю підприємства, які були виявлені у пункті 2.1.

Дослідимо динаміку фінансових результатів Чернівецького міськШЕП, чистого доходу від реалізації продукції, показників прибутку, рентабельності (табл. 2.18).

Таблиці 2.17

Результати руху грошових потоків Чернівецького міськШЕП у 2019–2023 рр.

Показники	Рік, тис. грн.					Відхилення (+,-) 2019 -2023рр.	
	2019	2020	2021	2022	2023	тис. грн.	%
Чистий рух грошових коштів від операційної діяльності	-1466	3795	-2541	-210	20219	21685	-1479,20
Чистий рух грошових коштів від інвестиційної діяльності	0	0	0	0	-15619	-15619	100,00
Чистий рух грошових коштів від фінансової діяльності	-205	-174	925	-229	-2587	-2382	1161,95
Чистий рух грошових коштів за звітний період	-1671	3621	-1616	-439	2013	3684	-220,47
Залишок коштів на початок року	3806	2138	5759	4143	3704	-102	-2,68
Залишок коштів на кінець року	2138	5759	4143	3704	5717	3579	167,40

Складено за даними фінансової звітності, додаток В.

Дані таблиці 2.18 показують, що у Чернівецького міськШЕП у 2019-2020 рр. відбувалося поступове зростання доходу. У 2021 році спостерігалось значне зменшення доходу від реалізації продукції. Тому у цей рік кредиторська заборгованість мала найбільше значення, підприємству не вистачало доходів для її погашення. У 2022-2023 рр. відбулося значне збільшення доходу від реалізації до 102374 та 106845 тис грн відповідно. Це дало змогу в більшій мірі розрахуватися з постачальниками та зменшити рівень кредиторської заборгованості.

Також у 2019-2020 рр. прибуток підприємства поступово зростав, у 2021 р. підприємство отримало збитки (збиток від операційної діяльності дорівнював 4157 тис. грн., чистий збиток 4245 тис. грн). У 2022-2023 рр. спостерігалось значне підвищення фінансових результатів. Зокрема, прибуток

від операційної діяльності у 2023 р. дорівнював 10840 тис. грн., чистий прибуток 10331 тис. грн.

Чернівецьке міськШЕП є комунальним підприємством, що переважно виконує замовлення Чернівецької міської ради. Тому якщо у бюджеті міста зменшуються видатки на забезпечення дорожнього покриття, то зменшуються і доходи підприємства, навіть до критичного рівня, що не забезпечує витрат, як це було у 2021 р. І, навпаки, якщо міській бюджет передбачає видатки на утримання та розвиток дорожнього покриття, які були збільшення у 2022-2023 рр., то підприємство отримує більше доходу від реалізації продукції та має змогу покрити постійні та змінні витрати, отримати прибуток.

Таблиця 2.18

Показники прибутковості операційної діяльності
Чернівецького міськШЕП у 2019–2023 рр.

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023ир.	Відхилення 2023-2019 рр. (+,-)
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	70553	88374	65965	102374	106845	36292
Прибуток (збиток) від операційної діяльності, тис. грн	568	3595	-4157	7617	10840	10272
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	350	2790	-4245	7486	10331	9981
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності, %	0,81	4,07	-6,30	7,44	10,15	9,34
Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком, %	0,50	3,16	-6,44	7,31	9,67	9,17

Порівняємо прибутковість підприємства із динамікою обсягу дебіторської та кредиторської заборгованості Чернівецького міськШЕП, рис. 2.4.

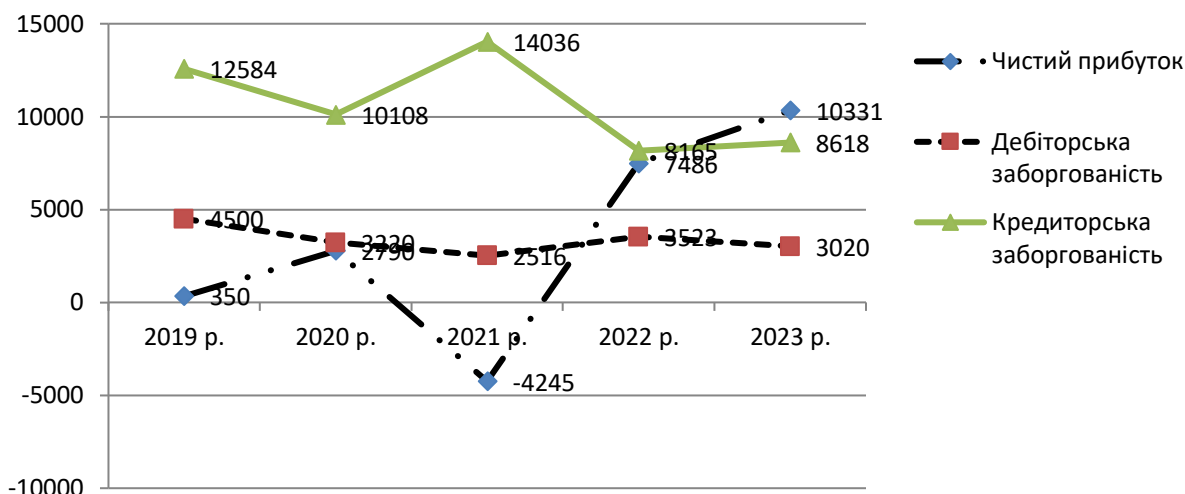

Рис. 2.4. Динаміка показників Чернівецького міськШЕП у 2019– 2023 рр., тис. грн

На графіку прослідковується чітка обернена тенденції заборгованості із чистим прибутком. Тобто при зменшенні дебіторської та кредиторської заборгованості збільшується чистий прибуток.

Для більш детального вивчення взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованості із ефективністю діяльності Чернівецького міськШЕП проаналізуємо швидкості обороту капіталу та його складових (табл. 2.19).

У Чернівецького міськШЕП швидкість обороту капіталу є невисока. Коефіцієнт оборотності капіталу міського комунального підприємства у 2019 р. дорівнював 0,52 обороти, у 2020 р. зріс до 0,69 оборотів, у 2021 р. зменшився до 0,57 обороти, у 2022 р. зріс 0,9 і у 2023 р. становив 0,81 обороти. Це означає, що у 2019 р. тривалість обороту капіталу 703,19 дня, у 2020 р. зменшилася до 530,08 днів, у 2021 році знову зросла до 639,08 днів, у 2022 р. дорівнювала 404,03 днів і у 2023 р. – 450,89 днів.

Щодо оборотності оборотних активів, то коефіцієнт їх оборотності у 2019 р. був на рівні 5,66, у 2020 р. дорівнював 6,54 обороти, у 2021 р. зменшився до 5,51 обороти, у 2022 р. становив 8,91 обороти і у 2023 р. – 32,66 обороти. Тривалість одного обороту оборотного капіталу у 2019 р. становила.

становила - 64,5 днів, у 2020 р. – 55,78 дня, у 2021 р. зросла до 66,29 днів, у 2022 р. зменшилася до 40,96 днів, у 2023 р. зросла до 52,89 днів.

Таблиця 2.19

Динаміка показників швидкості обороту
Чернівецького міськШЕП за 2019-2023 рр.

Найменування показників	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+,-) 2022 до 2018 рр.
Коефіцієнт оборотності капіталу	0,52	0,69	0,57	0,90	0,81	0,29
Тривалість обороту капіталу, дні	703,19	530,08	639,08	404,03	450,89	-252,3
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	5,66	6,54	5,51	8,91	6,90	1,24
Тривалість обороту оборотних активів, дні	64,50	55,78	66,29	40,96	52,89	-11,61
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	20,65	23,17	23,00	33,90	32,66	12,01
Тривалість обороту дебіторської заборгованості, дні	17,67	15,75	15,87	10,77	11,18	-6,49
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	6,00	7,75	7,93	11,26	12,73	6,73
Тривалість обороту кредиторської заборгованості, дні	60,83	47,07	46,05	32,41	28,67	-32,16

Тривалість погашення дебіторської заборгованості зменшилася з 17,67 днів до 11,18 днів. Тобто швидкість її обороту зросла за рахунок зменшення величини. Тривалість погашення кредиторської заборгованості є набагато більшою ніж тривалість погашення дебіторської заборгованості, у 2019 р. – 60,83 дні, у 2023 р. - 28,67 дні, зменшилася на 32,16 днів. Простежується стійка тенденція до їх зменшення.

Висновки до розділу 2

У роботі було проаналізовано склад і структуру активів Чернівецького міськШЕП за 2019-2023 рр. У 2023 р. вартість майна Чернівецького міськШЕП збільшилася на 8,76%, насамперед внаслідок збільшення необоротних активів. Співвідношення оборотних та необоротних активів є нерівномірним. Так, питома вага необоротних активів підприємства дорівнювала 87-90%. Питома вага оборотних активів, в свою чергу коливається в межах 10-13%.

Фінансування діяльності міського комунального підприємства здійснюється за рахунок власного та позикового капіталу. В структурі джерел капіталу Чернівецького міськШЕП у 2019-2023 рр. найбільшу частку складав власний капітал 57-67%.

У 2019-2023 рр. у Чернівецького міськШЕП від'ємне значення власного оборотного капіталу. Але потрібно враховувати, що підприємство внаслідок специфіки своєї діяльності потребує значного обсягу необоротних активів і зовсім незначного оборотних, тому показник власного оборотного капіталу не розкриває повної картини.

Результати розрахунків відносних показників фінансової стійкості Чернівецького міськШЕП свідчать, що рівень фінансової стійкості є не таким вже критичним. Зокрема, коефіцієнт фінансовою незалежності у 2023 р. дорівнює 0,65. Тобто 65% капіталу сформовані за рахунок власних джерел. Коефіцієнт фінансової стабільності також є доволі високим, так як величина власного капіталу значно переважає величину позикового. Аналіз показав, що більше 50% капіталу формується за рахунок власного, це доволі позитивно для забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Чистий дохід від реалізації послуг Чернівецького міськШЕП збільшився за п'ять років на 51,44%. У той же час, собівартість реалізованої продукції, послуг зросла на 32,85%. Чернівецьке міськШЕП впродовж 2019-2023 рр. років отримує валовий прибуток, який зріс на 211,52%. За виключенням 2021 р. Чернівецьке міськШЕП отримує позитивний фінансовий результат від

операційної діяльності, до оподаткування та чистий прибуток. Результативність підприємства почала значно зростати у 2022-2023 р. Дебіторська заборгованість Чернівецького міськШЕП є частиною його активів. У складі дебіторської заборгованості 90-99% належить дебіторській заборгованості за товари, роботи і послуги. Структура поточної кредиторської заборгованості постійно змінюється. Зокрема у 2019 р. 69,52% займала кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги, у 2023 р. її питома вага зменшилася до 29,07%. Водночас у 2019 р. кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом становила 6,44%, у 2023 р. зросла до 24,79%. Також значні зміни спостерігаються у кредиторській заборгованості з оплати праці, яка зросла на 13,21 пункти.

Якщо порівнювати частку дебіторської та кредиторської заборгованості у загальній структурі активів і капіталу, то кредиторська більше ніж в два рази переважає кредиторську. Тривалість погашення дебіторської заборгованості зменшилася з 17,67 днів до 11,18 днів. Тобто швидкість її обороту зросла за рахунок зменшення величини. Тривалість погашення кредиторської заборгованості є набагато більшою ніж тривалість погашення дебіторської заборгованості, у 2019 р. – 60,83 дні, у 2023 р. - 28,67 дні, зменшилася на 32,16 днів. Простежується стійка тенденція до їх зменшення.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ТА КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО МІСЬКШЕП

3.1. Адаптація управління дебіторською та кредиторською заборгованістю до зміни факторів зовнішнього середовища

Адаптація управління дебіторською та кредиторською заборгованістю до факторів зовнішнього середовища дійсно відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного фінансового управління підприємства. Це дозволяє підприємству не тільки підвищити рівень ліквідності та фінансової стійкості але й знизити ризики, пов'язані з негативними змінами у зовнішньому середовищі.

Управління економічними процесами вимагає розуміння причинно-наслідкових зав'язків та впливу на фактори, які формують результат, є актуальним і для управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

Об'єктивні умови відіграють значну роль у виникненні заборгованості, проте вони не є єдиними факторами, що впливають на цей процес. Крім об'єктивних умов, існують також суб'єктивні фактори, які можуть сприяти виникненню заборгованостей. Досліджуючи підходи до систематизації факторів слід зазначити, що з точки зору вирішення управлінських завдань більшість авторів поділяють їх по відношенню до підприємства «на зовнішні та внутрішні; на об'єктивні та суб'єктивні; на фактори прямої і непрямой дії; на ті, що постійно діють і тимчасового впливу; загальні, специфічні і індивідуальні; прості і складні і т.п». [12,13, 15,21] Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю вимагає розуміння різних факторів, які впливають на цей процес. Нижче наведено деякі найбільш істотні та значущі групи факторів, які варто враховувати при управлінні дебіторською та кредиторською заборгованістю

Перш за все, зовнішнє середовище підприємства відіграє важливу роль у формуванні його діяльності, а також у прийнятті стратегічних і тактичних рішень. Воно поділяється на два рівні: макросередовище і мікросередовище.

Зовнішні фактори макросередовища непрямо впливають на діяльність підприємства, підприємство не може їх контролювати. До макросередовища належать такі елементи:

- політичні фактори (рівень стабільності уряду, законодавство, податкова політика).
- економічні фактори (інфляція, рівень безробіття, процентні ставки, обмінні курси тощо).
- соціально-культурні фактори (демографічні зміни, культурні особливості, споживчі вподобання).
- технологічні фактори (рівень технологічного прогресу, інновації, доступ до нових технологій).
- екологічні фактори (природні ресурси, екологічні норми).
- юридичні фактори (правове регулювання бізнесу, трудове законодавство).

Макросередовище має опосередкований вплив на підприємство, оскільки зміни в ньому можуть змінювати умови функціонування ринку, але підприємство не може безпосередньо впливати на ці фактори. Макросередовище в основному впливає на стратегічні рішення, такі як вибір ринку, розробка нових продуктів або розширення бізнесу.

Мікросередовище, на відміну від макросередовища, включає фактори, які безпосередньо взаємодіють із підприємством і на які підприємство може частково впливати. До основних елементів мікросередовища належать:

- постачальники (впливають на вартість сировини та матеріалів, своєчасність поставок та форми оплати).
- клієнти (споживачі товарів чи послуг, їх потреби, очікування та поведінка).
- посередники (дистриб'ютори, логістичні компанії, рекламні агентства).

- конкуренти (підприємства, що пропонують аналогічні товари або послуги).
- контактні аудиторії (засоби масової інформації, громадські організації, фінансові установи).

Мікросередовище може безпосередньо впливати на тактичні рішення, зокрема на управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. Наприклад, дебіторська заборгованість (борги клієнтів) залежить від здатності підприємства управляти своїми відносинами з клієнтами, політикою кредитування та умовами оплати. Кредиторська заборгованість (борги підприємства перед постачальниками) залежить від умов контрактів з постачальниками, можливості домовлятися про відстрочку платежів або вигідніші умови співпраці. Таким чином, мікросередовище впливає як на стратегічні, так і на тактичні рішення підприємства, зокрема на управління фінансовими потоками та заборгованістю.

Макросередовище створює загальні умови, в яких працює підприємство, тоді як мікросередовище безпосередньо впливає на його повсякденну діяльність. Успішне підприємство повинне не тільки враховувати глобальні тенденції та зміни, що відбуваються в макросередовищі, але й ефективно управляти своїми взаємодіями з контрагентами в мікросередовищі, що безпосередньо впливає на фінансовий стан, зокрема на дебіторську та кредиторську заборгованість.

Важливим для руху дебіторської та кредиторської заборгованості на рівні підприємств є етап економічного циклу, що впливає на фінансовий стан підприємств, особливо щодо управління заборгованістю.

Під час економічного зростання і стабільності, ринок характеризується сприятливими умовами для бізнесу. Зростаючий або стабільний попит на товари і послуги дозволяє підприємствам збільшувати обсяги продажів і виробництва. У таких умовах підприємства легше отримують оплату за надані товари та послуги, що призводить до зниження розмірів дебіторської заборгованості. Однак, кредиторська заборгованість може зменшуватися або

зберігатися на стабільному рівні, оскільки підприємства мають більші можливості для рефінансування або погашення кредитів. Під час економічного спаду покупна спроможність населення знижується, що призводить до зменшення попиту на товари і послуги. Підприємства не можуть продати всі вироблені товари, що призводить до накопичення запасів і збільшення дебіторської заборгованості. Зменшення доходів підприємств веде до дефіциту грошових коштів, що ускладнює погашення кредитів і зобов'язань перед постачальниками. В результаті цих факторів, дебіторська та кредиторська заборгованість постійно зростають.

Фінансова криза часто супроводжується різким зростанням інфляції, що зменшує покупну вартість грошей і ускладнює плани фінансового управління.

Різкі коливання курсів валют можуть призвести до збільшення вартості імпортованих товарів і послуг, що додає накладних витрат підприємствам. Відтік іноземних інвестицій може призвести до недостачі капіталу, що ще більше погіршує фінансовий стан підприємств. У результаті всіх цих факторів, підприємства можуть втратити здатність виплачувати свої зобов'язання, що призводить до кризи неплатежів. Структурні кризи, які виникають через нерівномірність розвитку галузей економіки, можуть призвести до занепаду окремих секторів. Це означає, що підприємства в цих галузях можуть зазнати особливо сильного удару, що призводить до порушення взаєморозрахунків. Неспроможність підприємств відповідних галузей виконувати свої фінансові зобов'язання може створити ланцюжок невиклат, що впливає на весь економічний сектор.

Таким чином, етап економічного циклу і макроекономічні фактори мають значний вплив на формування і рух дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств. Зрозуміння цих факторів є критичним для ефективного управління фінансами підприємства і запобігання фінансовим проблемам.

Проте, «зростання дебіторської та кредиторської заборгованості не завжди є наслідком фінансових труднощів, воно може свідчити про

підвищення ділової активності, що підтверджується даними американської економіки останнього 20-ліття минулого століття» [24].

Держава може використовувати різні інструменти макроекономічної політики для впливу на розміри дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств. Так, зниження податків може збільшити грошову масу в економіці, оскільки підприємства та фізичні особи матимуть більше коштів для інвестицій та споживання. Це, в свою чергу, може стимулювати розвиток бізнесу та зменшити заборгованості. Підвищення процентної ставки НБУ призводить до подорожчання кредитів і може збільшити кредиторську заборгованість як альтернативне джерело фінансування. Кредитна політика впливає на ефективність банківської системи і доступність кредитних ресурсів для підприємств. Інвестиційна політика може стимулювати або стримувати приплив фінансових ресурсів, впливаючи на рівень заборгованості. Політична стабільність та законодавство впливають на ризики ведення бізнесу, інвестиційний клімат і, як наслідок, на стан взаєморозрахунків між підприємствами. Цінова політика також може впливати на фінансовий стан підприємств.

Загалом, комплексний підхід держави до регулювання макроекономічних процесів може суттєво впливати на оптимізацію дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств. Важливо, щоб ці інструменти застосовувалися збалансовано та з урахуванням поточної економічної ситуації.

У той же час, «відсутність чітких законодавчих норм щодо банкрутства підприємств і механізмів їх реалізації є однією з причин накопичення заборгованості і перевищення кредиторської заборгованості над дебіторської в економіці України» [26].

«Зміна умов встановлення терміну позивної давності в Цивільному кодексі України з 2004 року дозволяє підприємствам подовжувати його на період більше 3-х років» [57], тобто кредиторська заборгованість, по суті, стає довгостроковим джерелом фінансування не лише оборотного капіталу.

Відповідно до положення 10 «Дебіторська заборгованість» [41] підприємства можуть створювати резервні фонди для покриття безнадійної сумнівної дебіторської заборгованості. «Це є причиною серйозних деформацій в структурі сукупного капіталу, проблеми боргової залежності, і призвело до втрати зацікавленості підприємств займатися стягненням боргів з дебіторів» [12].

Науково-технічний прогрес має значний вплив на стан дебіторської та кредиторської заборгованості, а також на загальну ефективність фінансового менеджменту підприємств.

Сучасні логістичні системи, включаючи автоматизовані складські комплекси, GPS-трекінг, та оптимізація маршрутів, дозволяють швидше доставляти товари від виробника до споживача. Платформи для онлайн-продажу скорочують час між замовленням та отриманням товару, що зменшує період обертання коштів. Використання банківських карт, електронних гаманців, інтернет-банкінгу та блокчейн-технологій дозволяє проводити розрахунки за кілька годин, а то й миттєво. Це зменшує час, коли кошти знаходяться у русі, і знижує ризики невчасних платежів. Програмне забезпечення для обліку та аналітики допомагає швидко виявляти затримки у розрахунках і приймати своєчасні рішення. Сучасні інструменти аналітики даних дозволяють підприємствам отримувати детальну інформацію про стан своїх фінансів, включаючи дебіторську та кредиторську заборгованість. Це допомагає приймати обґрунтовані рішення і прогнозувати можливі проблеми. Застосування CRM (Customer Relationship Management) систем допомагає краще контролювати взаємодію з клієнтами, включаючи стеження за платежами та управління кредитними лімітами.

Розвиток цифрових технологій сприяє появі нових бізнес-моделей, таких як "плати за використання" (subscription-based), що змінює підходи до формування та управління заборгованістю. Високий рівень конкуренції змушує компанії шукати нові способи залучення клієнтів, включаючи більш

гнучкі умови кредитування, що може вплинути на розміри та тривалість дебіторської заборгованості.

Науково-технічний прогрес створює сприятливі умови для оптимізації розмірів та тривалості дебіторської та кредиторської заборгованості. Однак, для максимального ефекту необхідно активно використовувати новітні технології та адаптуватися до змін у бізнес-середовищі.

Демографічні та соціокультурні чинники також впливають на економічне життя, зокрема на заборгованість підприємств. Зменшення кількості населення може спричинити скорочення споживчого попиту, що, в свою чергу, призводить до зниження обсягів виробництва і продажів, що може підвищити заборгованість підприємств. Збільшення частки старших людей може призвести до зменшення робочої сили, що створює проблеми з виробництвом і може призвести до фінансових труднощів для підприємств. Вищий рівень освіти населення сприяє технологічному розвитку, підвищує продуктивність праці та сприяє веденню бізнесу за правилами. Культурні норми, цінності та ставлення до грошей і зобов'язань впливають на поведінку підприємців. В країнах з розвиненою ринковою економікою, як правило, висока цінність дотримання контрактів, своєчасних платежів та чесних ділових практик.

На етапі формування ринку можуть бути поширені практики ухилення від своєчасних платежів, що збільшує ризики для підприємств. У зв'язку із цим «Українське законодавство, крім безвідсоткових товарно-кредитних відносин між підприємствами, передбачає можливість надання/одержання товарного кредиту і під відсоток» [49]. «Корпоративний же менталітет українських підприємців, в основному, досі не готовий сплачувати відсотки за «висячу» кредиторську заборгованість, набагато простіше продати товар за завищеною ціною, ніж вести переговори про якісь відсотки» [50].

Відносини підприємства з постачальниками ресурсів і покупцями безпосередньо впливають на стан дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства. Дебіторська заборгованість виникає, коли

підприємство надає товари чи послуги своїм клієнтам з відстрочкою платежу. Якщо кон'юнктура на товарному ринку сприятлива, підприємство може швидше отримувати оплату від своїх клієнтів, що призводить до зменшення дебіторської заборгованості. З іншого боку, кредиторська заборгованість виникає, коли підприємство отримує товари чи послуги від своїх постачальників з відстрочкою платежу. Якщо кон'юнктура на ринку ресурсів сприятлива, підприємство може отримувати кращі умови постачання, включаючи довші строки оплати, що збільшує можливості підприємства по використанню кредиторської заборгованості.

Таким чином, розуміння кон'юнктури відповідних товарних і ресурсних ринків є важливим для підприємства, оскільки воно дозволяє ефективніше керувати своїми фінансовими потоками та мінімізувати ризики, пов'язані з дебіторською та кредиторською заборгованістю.

Податкові органи та інші державні установи, зокрема позабюджетні фонди, також можуть суттєво впливати на стан дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств. Порядок виплати податків, особливо таких як податок на додану вартість (ПДВ), може суттєво впливати на оборотні активи підприємства. Наприклад, підприємства повинні сплачувати ПДВ до бюджету незалежно від того, чи отримали вони кошти від своїх контрагентів за реалізовані товари або послуги. Це створює ситуацію, коли в підприємства виникає дебіторська заборгованість, оскільки кошти, які вони могли б використати для інших операцій, залишаються «замороженими» в очікуванні надходження від контрагентів. Якщо держава затримує повернення ПДВ, яке підприємства мають отримати (наприклад, у випадку експорту або переплати), це також призводить до збільшення дебіторської заборгованості. В результаті підприємство не може своєчасно виконувати зобов'язання перед постачальниками або іншими кредиторами, що збільшує їхню кредиторську заборгованість. Внески до соціальних фондів також можуть впливати на ліквідність підприємств. Регулярні обов'язкові платежі до цих фондів зменшують доступні для операційного використання кошти, що може

призводити до збільшення кредиторської заборгованості. Державні органи можуть вводити певні фінансові регуляції або норми, що впливають на строки платежів між контрагентами. Наприклад, встановлені законом строки для виплати ПДВ або інших податків можуть не збігатися з реальними строками надходження коштів від покупців, що додатково ускладнює управління оборотними активами та зобов'язаннями.

Таким чином, державні установи через податкову політику та регуляторні механізми дійсно відіграють значну роль в управлінні оборотними активами підприємств, впливаючи як на дебіторську, так і на кредиторську заборгованість.

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є складним процесом, що значно залежить від зовнішнього середовища. Врахування певних факторів може допомогти підприємствам ефективно управляти цими зобов'язаннями. Варто пам'ятати про їх особливості:

1. Взаємопов'язаність. Фактори зовнішнього середовища мають тісний взаємозв'язок, і зміна одного з них може спричинити значні зміни в інших. Наприклад, зміна економічної політики держави може вплинути на обсяги кредитування, що, у свою чергу, відобразиться на платоспроможності контрагентів і рівні дебіторської заборгованості.
2. Складність. Зовнішнє середовище є складним завдяки великій кількості факторів, які можуть впливати на управління заборгованостями. До таких факторів належать: економічні умови, політична ситуація, законодавчі зміни, валютні коливання, зрушення на ринках постачання і збуту, а також багато інших. Кожен з цих факторів може впливати на компанію як окремо, так і в поєднанні з іншими, що ускладнює прогнозування їхнього впливу.
3. Рухливість. В умовах сучасної економіки зміни у зовнішньому середовищі відбуваються дуже швидко. Наприклад, коливання валютних курсів або зміни в законодавстві можуть суттєво змінити

фінансовий стан контрагентів за короткий період, що потребує оперативної корекції планів і підходів до управління заборгованістю.

4. Невизначеність. Зовнішнє середовище характеризується високим рівнем невизначеності. Підприємства часто мають неповну або неточну інформацію, що ускладнює оцінку ризиків. Наприклад, при оцінці платоспроможності контрагентів можливі помилки через недоступність повної інформації про їхнє фінансове становище або через непередбачувані зміни в їх діяльності.

Врахування підприємством зазначених особливостей допомагає ефективніше реагувати на зміни в зовнішньому середовищі, оптимізувати управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, крім того зменшити фінансові ризики. Важливо здійснювати постійний моніторинг змін в зовнішньому середовищі та адаптувати стратегії управління відповідно до нових умов.

Отже, успішне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю вимагає гнучкості та адаптації до змін у зовнішньому середовищі. Адаптація до економічних факторів передбачає :

- перегляд умов договорів з контрагентами, індексацію цін, скорочення термінів оплати, використання факторингу.
- використання валютних застережень у договорах, хеджування валютних ризиків, вибір постачальників та покупців з мінімальними валютними ризиками.
- збільшення резервів під знецінення дебіторської заборгованості, посилення контролю за дебіторами, реструктуризація заборгованості, пошук альтернативних постачальників з кращими умовами оплати.

Політичні та правові фактори передбачають такі шапрянки алаптації:

- моніторинг змін у законодавстві, що регулює договірні відносини, податковий кодекс, валютне регулювання.

- диверсифікація контрагентів за географічним принципом, страхування політичних ризиків, використання акредитивів та гарантій.

Врахування технологічні факторів зумовлює:

- впровадження систем електронного документообігу, автоматизації процесів управління ДЗ та КЗ, використання хмарних сервісів.
- оптимізацію логістики, пошук нових постачальників та каналів збуту, використання електронних торгових майданчиків.

Адаптація до змін соціальних факторів передбачає :

- аналіз платоспроможності контрагентів, диверсифікацію клієнтської бази, розробка гнучких схем оплати.
- аналіз ринку, адаптацію асортименту та цінової політики, оптимізацію складських запасів.

Адаптація до зміни клімату, природні катаклізми передбачає страхування ризиків, диверсифікація постачальників та каналів збуту, розробка планів дій у надзвичайних ситуаціях.

Для реалізації таких напрямків адаптації підприємству необхідно здійснювати:

- регулярний моніторинг та аналіз факторів зовнішнього середовища.
- розробляти плани дій у разі зміни ситуації.
- створення гнучкої системи управління дебіторської та кредиторської заборгованості, здатної швидко адаптуватися до нових умов.
- підвищення кваліфікації співробітників у сфері управління фінансами та ризиками.

Враховуючи та адаптуючись до факторів зовнішнього середовища, компанії можуть мінімізувати ризики, пов'язані з дебіторською та кредиторською заборгованістю, та забезпечити стабільність своєї діяльності

3.2. Підвищення ефективності управління дебіторської та кредиторською заборгованістю шляхом впливу на фактори внутрішнього середовища

Фактори внутрішнього середовища підприємства класифікуються як фактори об'єктивного та суб'єктивного характеру. Об'єктивні фактори визначають дію особливостей технологічних процесів, обумовлених галузевими особливостями, товарної спеціалізації, сукупності функцій, які виконує підприємство. Вони визначають тривалість операційного циклу та швидкість обороту активів.

Кожна галузь має свої особливості, які впливають на організацію виробництва та реалізації продукції. Наприклад, виробництво деяких товарів може вимагати більш складних і тривалих технологій, що впливає на тривалість операційного циклу та швидкість обороту активів. Ширший і складніший асортимент товарів може вимагати більшого капіталу для утримання запасів і підготовки товарів до реалізації. Від місця розташування підприємства залежить доступність ресурсів, транспортні витрати, швидкість логістики та можливості залучення кваліфікованих кадрів. Великі підприємства, як правило, мають більші можливості для оптимізації виробничих процесів і зниження витрат на одиницю продукції. Проте вони також можуть стикатися з більшою складністю управління та координації. Від обсягів продажу залежить організація поставок і взаємовідносини з постачальниками й покупцями. Великі обсяги продажу можуть забезпечити кращі умови від постачальників та зменшити витрати на одиницю продукції.

Суб'єктивні фактори, з іншого боку, включають такі аспекти, як культура організації, мотивація персоналу, рівень керівництва та інші внутрішні чинники, які можуть впливати на ефективність та конкурентоспроможність підприємства. Вони є результатом управлінських рішень і пов'язані з якістю розробки й ефективністю реалізації фінансової, кредитної, маркетингової, закупівельної, збутової й розрахункової політик

підприємства, ефективністю роботи його юридичної служби, організацією комерційних операцій та фінансових відносин, системи обліку, фінансовою дисципліною й т.д.

Основні групи факторів внутрішнього середовища, які впливають на формування дебіторської та кредиторської заборгованості можна розділити на економіко-організаційні, обліково-фінансові і юридичні (правові).

У фінансовій діяльності підприємства можуть виникнути різні види заборгованості, які можна розбити на дві основні складові: товарну та нетоварну. Товарна заборгованість пов'язана з реалізацією продукції чи послуг, тоді як нетоварна (або платіжна) заборгованість стосується фінансових операцій, не пов'язаних безпосередньо з рухом товарів чи наданням послуг.

Взаємовідносини підприємства з постачальниками та покупцями визначають різні групи факторів, які впливають на товарну складову заборгованості: фактори, що формують відносини з постачальниками, фактори, що формують відносини з покупцями [26, 43, 56, 62, 75, 78].

Крім перерахованих вище факторів мікросередовища, до факторів, впливу на розміри заборгованості у взаємовідносинах з постачальниками, відносять: умови поставки, обсяг закупівель; якість товару, цінова політика, фінансова стабільність постачальника, ступінь монопольного положення підприємства на ринку; ступінь залежності й тривалість зв'язків з конкретними постачальниками; логістика, кредитоспроможність; імідж і ділова репутація підприємства та ін.

До факторів, що впливають на розміри заборгованості у взаємовідносинах з покупцями, відносять: потреби покупця, фінансовий стан і фінансові можливості; платоспроможність покупців; контрактні умови, вимоги й умови кредитування, що застосовуються підприємством та ін.

Розуміння цих факторів дозволяє підприємствам ефективніше керувати своїми взаємовідносинами з постачальниками та покупцями. Зокрема будувати довгострокові відносини з постачальниками та покупцями, ефективну комунікацію між сторонами; використовувати сучасні технології для

управління логістикою, оплатами та контролем якості. що, у свою чергу, може покращити фінансову стійкість та конкурентоспроможність на ринку.

Розмір заборгованості за платежами та розрахунками визначається: характером діючої системи оподаткування і порядком оплати податків та інших обов'язкових платежів; платоспроможністю власників; передбаченим порядком виплати заробітної плати й т.п. Для запобігання виникненню та зростання заборгованостей важливо:

1. Оптимізувати податкове навантаження.
2. Здійснювати ефективне управління фінансами.
3. Своєчасно розраховуватися з працівниками.
4. Мати резервний фонд для покриття непередбачених витрат.

Лігоненко Л.О. і Новікова Н.М. виділяють такі групи факторів: «висока рухливість заборгованостей вимагає виділення таких груп факторів, як: фактори, що сприяють виникненню, і фактори, що сприяють погашенню заборгованості»[30].

До факторів, які сприяють її інкасації, вони відносять: «використання підприємством інструментів передсудового регулювання повернення заборгованості (взаємозаліки, факторингові (форфейтингові) операції, використання векселів, претензійна робота); використання інструментів стягнення дебіторської заборгованості (подача позовів до суду, порушення справи про банкрутство); професіоналізм з питань управління дебіторською заборгованістю; стан організації контролю за погашенням заборгованості» [55].

Система факторів, які впливають на зниження кредиторської заборгованості, може бути представлена кількома ключовими напрямками:

1. Систематичний контроль за фінансовим станом і фінансовою стійкістю. Постійний аналіз поточного фінансового стану підприємства, включаючи показники ліквідності та платоспроможності, дозволяє своєчасно виявляти ризики підвищення кредиторської заборгованості. Контроль над рухом коштів дає змогу прогнозувати можливі проблеми з погашенням боргів і вживати

заходів для забезпечення своєчасного виконання фінансових зобов'язань. Використання моделей оцінки ризиків для визначення ймовірності виникнення фінансових труднощів, що дозволяє заздалегідь підготувати стратегії управління боргами.

2. Обґрунтованість і тип політики управління фінансовою структурою капіталу підприємства. Вибір раціональної структури капіталу, що мінімізує вартість залучених ресурсів і водночас не створює надмірного фінансового навантаження на підприємство. Перегляд умов існуючих кредитів та пошук можливостей рефінансування на кращих умовах. Регулярний аудит структури та розміру боргових зобов'язань, що допомагає уникати надмірної кредиторської заборгованості.

3. Бюджетування та використання важелів, що стимулюють необхідний приплив коштів. Створення детальних фінансових планів із прогнозуванням доходів, витрат та графіку погашення заборгованостей. У разі виникнення фінансових труднощів, підприємство може використовувати продаж непрофільних або низькорентабельних активів для погашення боргів. Розумне використання короткострокових кредитів для покриття поточних боргів, з урахуванням відсоткових ставок та строків погашення. Створення резервних коштів для можливого покриття непередбачених витрат або погашення кредиторської заборгованості.

4. Дотримання фінансової дисципліни щодо кредиторів. Своєчасне погашення кредиторської заборгованості сприяє підвищенню довіри з боку постачальників та кредиторів. У разі фінансових труднощів важливо вести конструктивний діалог з кредиторами для отримання відстрочок або перегляду умов погашення боргу. Підтримка позитивної кредитної історії підприємства дозволяє отримувати вигідніші умови кредитування та рефінансування.

5. Скорочення термінів дебіторської заборгованості. Прискорення повернення коштів від дебіторів дозволить поліпшити ліквідність і використовувати ці

кошти для погашення власних зобов'язань. Регулярний моніторинг стану дебіторської заборгованості та забезпечення своєчасного повернення коштів.

6. Підвищення ефективності операційної діяльності. Зниження витрат на виробництво і реалізацію продукції дозволяє вивільняти додаткові ресурси для погашення боргів. Збільшення прибутків підприємства покращує його здатність своєчасно розраховуватися із кредиторами.

7. Залучення інвестицій та диверсифікація джерел фінансування. Залучення додаткових інвестицій може стати джерелом коштів для зниження кредиторської заборгованості. Використання державних грантів та програм підтримки особливо актуально для підприємств, що працюють у стратегічно важливих галузях або в умовах кризових ситуацій.

8. Антикризове управління. Якщо підприємство зіткнулося з важкою фінансовою ситуацією, можна провести реструктуризацію боргів, домовившись про нові умови з кредиторами. Розробка стратегій збереження фінансової стійкості в умовах кризових ситуацій, що включає заходи щодо скорочення витрат, підвищення ефективності роботи та залучення нових джерел фінансування.

Застосування цих факторів у комплексі дозволяє підприємству ефективно управляти кредиторською заборгованістю, знижуючи ризики неплатоспроможності й одночасно підтримуючи стабільний фінансовий стан.

Отже, управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є важливою складовою фінансового менеджменту підприємства. Однак простий контроль за станом заборгованостей недостатній для ефективного управління. Необхідно детально аналізувати та планувати рух грошових потоків, щоб забезпечити фінансову стабільність та уникнути проблем із ліквідністю.

Для запобігання виникненню невинуватених видів заборгованостей важливо правильно ідентифікувати та розділити всі внутрішні фактори на дві категорії: ті, що сприяють формуванню нормально керованої заборгованості, та ті, що можуть призвести до неприпустимої заборгованості. До факторів, які формують неприпустиму заборгованість, слід віднести: непродумане правове

забезпечення договірних відносин; необґрунтовану агресивну фінансову політику; недотримання фінансової дисципліни; відсутність стабільних відносин з контрагентами.

Отже поліпшення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю передбачає роботу фінансових менеджерів в таких напрямках:

1. Аналіз дебіторської заборгованості. Важливо оцінювати терміни погашення дебіторської заборгованості, щоб зрозуміти, наскільки швидко підприємство може отримати кошти від своїх клієнтів. Аналіз коефіцієнтів оборотності дебіторської заборгованості допомагає визначити, як ефективно підприємство управляє своїми боргами. Також важливо проводити аналіз структури заборгованості за рівнем ризику неповернення боргів.

2. Аналіз кредиторської заборгованості. Підприємству необхідно оцінювати терміни сплати своїх зобов'язань, щоб уникнути штрафів або втрати репутації. Оптимальне управління кредиторською заборгованістю передбачає використання максимальних допустимих термінів погашення без шкоди для відносин з постачальниками.

3. Планування грошових потоків. Планування руху грошових потоків дозволяє підприємству передбачити, коли і в якому обсязі будуть доступні кошти, і коли необхідно виплачувати зобов'язання. Це допомагає уникнути касових розривів (коли надходження не співпадають з витратами) та забезпечує своєчасне виконання зобов'язань як перед постачальниками, так і перед клієнтами.

4. Оптимізація співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості. Ефективне управління грошовими потоками полягає в тому, щоб строки погашення дебіторської заборгованості збігались або перевищували строки сплати кредиторської заборгованості. Це дозволяє забезпечити позитивний грошовий потік і уникнути ситуацій, коли підприємству необхідно залучати зовнішні фінансові ресурси для покриття тимчасових дефіцитів.

5. Фінансовий моніторинг. Постійний моніторинг стану дебіторської та кредиторської заборгованості, а також аналіз їхньої динаміки допомагає вчасно виявляти потенційні проблеми і коригувати фінансові плани.

Таким чином, контроль, аналіз та планування є взаємопов'язаними і взаємодоповнювальними елементами, які дозволяють підприємству ефективно управляти заборгованістю та підтримувати здоровий рівень ліквідності та фінансової стійкості.

Висновки до розділу 3

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю вимагає розуміння різних факторів, які впливають на цей процес. Врахування їх особливостей допомагає підприємствам краще реагувати на зміни в зовнішньому середовищі, оптимізувати процеси управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, а також зменшити фінансові ризики. Важливо постійно моніторити зміни в зовнішньому середовищі та адаптувати стратегії управління відповідно до нових умов.

Ефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю має велике значення для фінансової стабільності та ліквідності компанії. Покращити управління цими заборгованостями шляхом впливу на фактори внутрішнього середовища можна шляхом:

1. Поліпшення процесів виставлення рахунків. Автоматизація виставлення рахунків може прискорити процес і зменшити ймовірність помилок. Чітке формулювання умов оплати та забезпечення їхнього розуміння клієнтами.
2. Управління кредитними ризиками що передбачає встановлення кредитної політики з чіткими критеріями для оцінки кредитоспроможності клієнтів, проведення регулярної перевірки кредитного портфеля.
3. Ефективний збір боргів шляхом створення ефективної системи нагадувань про заборгованість, використання ескалаційної процедури для

прострочених платежів, застосування індивідуального підходу до кожного клієнта.

4. Керування запасами має бути направлено на оптимізація рівнів запасів для зменшення в'язаних коштів, впровадження систем управління запасами для забезпечення своєчасного виконання замовлень.
5. Політика оплати кредиторам має передбачати узгодження умов оплати з кредиторами для максимізації термінів платежу без нарахування штрафів, використання ранніх платежів для отримання знижок, якщо це фінансово вигідно.
6. Управління грошовими потоками - розробка прогнозів грошових потоків для забезпечення достатньої ліквідності, постійний моніторинг та аналіз грошових потоків.
7. Мотивація співробітників шляхом встановлення системи інцентивів для співробітників, що займаються виставленням рахунків та збором боргів, проведення навчань та підвищення кваліфікації персоналу.
8. Впровадження або оновлення інформаційних систем для кращого управління даними про заборгованості.
9. Залучення всіх рівнів управління до процесу контролю та управління заборгованостями.
10. Розробка стандартних договорів та процедур для забезпечення прав компанії у випадку неплатежів.

При впровадженні цих заходів важливо проводити регулярний аналіз ефективності управління дебіторською та кредиторською заборгованістю та вносити корективи відповідно до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства.

ВИСНОВКИ

Дебіторська заборгованість являє собою суму грошей, яку дебітор (боржник) зобов'язаний повернути кредитору (власнику коштів). Кредиторська заборгованість являє собою суму грошей, яку кредитор (власник коштів) очікує отримати від дебітора (боржника). Іншими словами, це сума, яку підприємство або організація зобов'язана сплатити своїм кредиторам за отримані товари чи послуги. Дебіторська заборгованість вважається активом компанії, оскільки вона очікує отримати гроші від клієнтів, тоді як кредиторська заборгованість вважається пасивом компанії, оскільки вона зобов'язана оплатити гроші своїм кредиторам.

Дебіторська та кредиторська заборгованості є проявом економічних взаємодій між учасниками ринку. Дебіторська та кредиторська заборгованості мають економічну природу, яка полягає у відображенні взаємодій між продавцями та покупцями, спричинених тимчасовими розбіжностями між часом переходу власності та виконання платежів, що обумовлені суттєвими умовами ринку та спрямовані на досягнення майбутніх економічних вигод. Формування дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств має як позитивний, так і негативний вплив на діяльність підприємства.

Система відносин, пов'язана з дебіторською та кредиторською заборгованістю, є складною через різні види заборгованості, їх походження та вплив на фінансову діяльність підприємства. Щоб ефективно управляти цими видами заборгованості, необхідно мати чітку класифікацію, яка дозволяє структурувати їх за різними критеріями. Чітка класифікація дебіторської та кредиторської заборгованості дозволяє підприємствам покращити планування грошових потоків, визначити ризики, пов'язані з неплатежами, приймати обґрунтовані рішення щодо кредитної політики, ефективніше управляти заборгованістю, мінімізуючи фінансові втрати.

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є важливим аспектом фінансового управління в будь-якому підприємстві. Це передбачає

розробку й реалізацію стратегій щодо управління розміром заборгованості, її динамікою та швидкістю руху в часі. Синхронне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю дозволяє оптимізувати фінансові потоки, мінімізувати ризики, зберегти добрі бізнес-відносини та забезпечити фінансову стабільність та стійкість підприємства.

У роботі було проаналізовано склад і структуру активів Чернівецького міськШЕП за 2019-2023 рр. У 2023 р. вартість майна Чернівецького міськШЕП збільшилася на 8,76%, насамперед внаслідок збільшення необоротних активів. Співвідношення оборотних та необоротних активів є нерівномірним. Так, питома вага необоротних активів підприємства дорівнювала 87-90%. Питома вага оборотних активів, в свою чергу коливається в межах 10-13%.

Фінансування діяльності міського комунального підприємства здійснюється за рахунок власного та позикового капіталу. В структурі джерел капіталу Чернівецького міськШЕП у 2019-2023 рр. найбільшу частку складав власний капітал 57-67%.

У той же час величина оборотних активів підприємства значно менша поточних зобов'язань. Це зумовило те, що у 2019-2023 рр. у Чернівецького міськШЕП від'ємне значення власного оборотного капіталу. У ці роки також не вистачало і інших планових джерел для фінансового забезпечення запасів. Спостерігалася незначна сума довгострокових зобов'язань. Короткострокових кредитів підприємство взагалі не має. Відповідно до методики визначення фінансової стійкості за абсолютними показниками фінансовий стан підприємства характеризується як кризовий впродовж 2019-2023 рр.

Але потрібно враховувати, що підприємство внаслідок специфіки своєї діяльності потребує значного обсягу необоротних активів і зовсім незначного оборотних, тому показник власного оборотного капіталу не розкриває повної картини. Результати розрахунків відносних показників фінансової стійкості Чернівецького міськШЕП свідчать, що рівень фінансової стійкості є не таким вже критичним. Зокрема, коефіцієнт фінансовою незалежності у 2023 р. дорівнює 0,65. Тобто 65% капіталу сформовані за рахунок власних джерел.

Коефіцієнт фінансової стабільності також є доволі високим, так як величина власного капіталу значно переважає величину позикового. Аналіз показав, що більше 50% капіталу формується за рахунок власного, це доволі позитивно для забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Баланс Чернівецького міськШЕП є неліквідним. У Чернівецького міськШЕП є проблеми із забезпеченням платоспроможності.

Дебіторська заборгованість Чернівецького міськШЕП є частиною його активів. У складі дебіторської заборгованості 90-99% належить дебіторській заборгованості за товари, роботи і послуги. Дебіторська заборгованість комунального підприємства зменшилася на 32,89%. Поточна кредиторська заборгованість також зменшилася на 31,52%.

Структура поточної кредиторської заборгованості постійно змінюється. Зокрема у 2019 р. 69,52% займала кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги, у 2023 р. її питома вага зменшилася до 29,07%. Водночас у 2019 р. кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом становила 6,44%, у 2023 р. зросла до 24,79%. Також значні зміни спостерігаються у кредиторської заборгованості з оплати праці, яка зросла на 13,21 пункти.

Якщо порівнювати частку дебіторської та кредиторської заборгованості у загальній структурі активів і капіталу, то кредиторська більше ніж в два рази переважає кредиторську. Тривалість погашення дебіторської заборгованості зменшилася з 17,67 днів до 11,18 днів. Тобто швидкість її обороту зросла за рахунок зменшення величини. Тривалість погашення кредиторської заборгованості є набагато більшою ніж тривалість погашення дебіторської заборгованості, у 2019 р. – 60,83 дні, у 2023 р. - 28,67 дні, зменшилася на 32,16 днів. Простежується стійка тенденція до їх зменшення.

Отже, кредиторська заборгованість підприємства значно переважає дебіторську заборгованість, тобто підприємство фінансує певну частину діяльності за її рахунок.

У Чернівецького міськШЕП у 2019-2020 рр. відбувалося поступове зростання доходу. У 2021 році спостерігалось значне зменшення доходу від

реалізації продукції. Тому у цей рік кредиторська заборгованість мала найбільше значення, підприємству не вистачало доходів для її погашення. У 2022-2023 рр. відбулося значне збільшенням доходу від реалізації до 102374 та 106845 тис грн відповідно. Це дало змогу в більшій мірі розрахуватися з постачальниками та зменшити рівень кредиторської заборгованості.

Також у 2019-2020 рр. прибуток підприємства поступово зростав, у 2021 р. підприємство отримало збитки (збиток від операційної діяльності дорівнював 4157 тис. грн., чистий збиток 4245 тис. грн). У 2022-2023 рр. спостерігалось значне підвищення фінансових результатів. Зокрема, прибуток від операційної діяльності у 2023 р. дорівнював 10840 тис. грн., чистий прибуток 10331 тис. грн.

Чернівецьке міськШЕП є комунальним підприємством, що переважно виконує замовлення Чернівецької міської ради. Тому якщо у бюджеті міста зменшуються видатки на забезпечення дорожнього покриття, то зменшуються і доходи підприємства, навіть до критичного рівня, що не забезпечує витрат, як це було у 2021 р. І, навпаки, якщо міській бюджет передбачає видатки на утримання та розвиток дорожнього покриття, які були збільшення у 2022-2023 рр., то підприємство отримує більше доходу від реалізації продукції та має змогу покрити постійні та змінні витрати, отримати прибуток.

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю вимагає розуміння різних факторів, які впливають на цей процес. Врахування їх особливостей допомагає підприємствам краще реагувати на зміни в зовнішньому середовищі, оптимізувати процеси управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, а також зменшити фінансові ризики. Важливо постійно моніторити зміни в зовнішньому середовищі та адаптувати стратегії управління відповідно до нових умов.

Адаптація управління дебіторською та кредиторською заборгованістю до факторів зовнішнього середовища є критично важливою для ефективного фінансового менеджменту будь-якого підприємства. Нездатність врахувати ці фактори може призвести до серйозних фінансових проблем, аж до

банкрутства. Зовнішнє середовище постійно змінюється, і ці зміни можуть суттєво впливати на здатність компанії ефективно управляти своїми фінансовими потоками. Воно поділяється на два рівні: макросередовище і мікросередовище. Зовнішні фактори макросередовища непрямо впливають на діяльність підприємства, підприємство не може їх контролювати але може нейтралізувати їх негативний вплив та отримати певний ефект від позитивного впливу.

Список використаних джерел

1. Акімова Н.С., Топоркова О.В., Євлаш Т.О. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємств оптової торгівлі: монографія Х.: ХДУХТ, 2016. 285 с.
2. Баліцька В.В. Борги підприємств України: проблеми не розв'язуються Актуальні проблеми економіки. –2008. №2 (80). –С.48-59
3. Береза С.Л. Проблема визначення дебіторської заборгованості в обліку Вісник ЖДТУ.2003. № 4 (26). С. 32–37.
4. Белозерцев В.С., Гуня В.О. Розробка механізму управління дебіторською заборгованістю підприємства: концептуальний підхід. Економіст. 2014. № 3. С. 57–60.
5. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств Фінанси підприємств. 2003. №12. С.24-36.62.
6. Бланк И.А. Управление активами. К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. с. 720. (Серия «Библиотека финансового менеджера»; Вып. 4).
7. Бланк И.А. Управление денежными потоками К.: «Ника-Центр», «Эльга», 2002. 736 с.-(Серия «Библиотека финан-сового менеджера»; Вып. 8).
8. Бланк И.А. Управление формированием капитала. К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. с. 512-(Серия «Библиотека финансового менедже-ра»; Вып. 2).
9. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент. Навчальний посібник. Изд-во: Эльга 2008. С. 724.
- 10.Бондарчук Н.В., Васильєва Л.М. Теоретико-методичні основи бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2016. Вип. 16(1). С. 135–138. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_16\(1\)__35](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_16(1)__35)
11. Бутинець Ф.Ф. Економічний аналіз. Навчальний посібник. Житомир: ПП Рута, 2003. 680 с.

- 12.Власова Н.О., Носач Л.Л. Управління дебіторською та кредиторською заборгованостями підприємств оптової торгівлі: монографія Харків: ХДУХТ, 2011. 229 с.
- 13.Власова І.О. Проблеми класифікації заборгованості Вісник Технологічного університету Поділля. 2003.№5 Ч2, Т.1 -С.119-123
- 14.Войнаренко М.П. Зозуля І.В. Управління дебіторською заборгованістю в системі аналізу та управління грошовими потоками підприємства Вісник Технологічного університету Поділля. 2003. №5 Ч2, Т1 С. 185-190.
- 15.Гуня В.О. Удосконалення класифікації дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності підприємств Економічний простір. 2014. № 19. С. 124–131.
- 16.Дублей В.В., Гуменюк М.М. Необхідність управління дебіторською та кредиторською заборгованостями в сучасних умовах. Науковий огляд № 11 (32), 2016. С. 1–9.
- 17.Дубровська Є.В. Методичний інструментарій щодо управління дебіторською заборгованістю. URL:<http://www.nbuv.gov.ua/node/2116>.
- 18.Дячук О.В., Новодворська В.В. Місце кредиторської заборгованості в системі управління підприємством.URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/2116>.
- 19.Іванов Є.О. Класифікація факторів, що впливають на загальний рівень дебіторської заборгованості підприємства Вісник МСУ. Вип.1–2. Т.VIII: Економічні науки. Харків, 2005. С. 35–38.
- 20.Іванілов О.С Економіка підприємства: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 728 с
- 21.Іванов Є.О. Класифікація факторів, що впливають на загальний рівень дебіторської заборгованості підприємства. Вісник МСУ. 2005. Вип. 1-2. С. 35-38.
- 22.Кірейцев Г.Г. Фінансова звітність підприємств та її аналіз. К.: ЦУЛ, 2002. 452 с.
- 23.Ковтуненко К.В. Управління дебіторською заборгованістю як інструмент зменшення фінансових ризиків на малих підприємствах. Економічний

- журнал Одеського політехнічного університету. 2017. № 1. С. 52–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ejorpu_2017_1_11
24. Кононенко Л. В., Сисоліна Н. П., & Юрченко О. В. Управління дебіторською заборгованістю: сучасний стан, проблеми, перспективи, інформаційне забезпечення. Економічний простір, (166), 2021. 104-109. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/166-18>
 25. Кононенко Л.В., Назарова Г.Б., Оришака О.В. Організація обліку і аудиту розрахунків за податками та платежами в умовах використання сучасного інформаційного забезпечення. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Чернів. торг.-екон. ін-т КНТЕУ. Чернівці: Вид-во ЧТЕІ КНТЕУ, 2020. Вип. I-II (77–78). Економічні науки. С. 202–211.
 26. Костюнік О. В., Недашковська Д. М. Деякі питання регулювання дебіторської та кредиторської заборгованостей українських підприємств. Інвестиції: практика та досвід № 19. 2017. С. 45-60. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/19_2017/11.pdf
 27. Кручак Л., Муравський В. Автоматизація обліку дебіторської заборгованості на основі інтегрованої бази даних контрагентів. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2017. Вип. 1. С. 109–118.
 28. Крамаренко Г.О. Чорна О.Є. Фінансовий аналіз: Підручник К.: Центр учбової літератури, 2008. 392 с.
 29. Ленко І.В., Колєсніченко А.С. Поняття дебіторської заборгованості та деякі питання її регулювання. Review of transport economics and management. 2021. Вип. 6 (21). С. 91-97. DOI: <https://doi.org/10.15802/rtem2021/261011>
 30. Лігоненко Л.О. Новікова Н.М. Управління дебіторською заборгованістю підприємства: навч. посіб. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. 275 с.
 31. Лігоненко Л.О., Ситник Г. В. Управління грошовими потоками: навч. посіб. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. –255 с.

- 32.Лисак О.П. Економічна сутність дебіторської та кредиторської заборгованості. ЛОГОС. Мистецтво наукової думки. 2020. Вип. 10. С. 6-8. DOI: <https://doi.org/10.36074/2617-7064.10.001>
- 33.Лищенко О.Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. Держава і регіони. 2009. №1. С. 114–117.
- 34.Мазаракі А.А. Ушакова Н.М., Лігоненко Л.О. Економіка торговельного підприємства: підручник для вузів, під ред. проф. Н.М. Ушакової. К.: «Хрещатик2, 1999. 800 с.
- 35.Майборода О.Є., Косарева І.П., Корабейнікова І.О. Характеристика сутності та поняття дебіторської і кредиторської заборгованості. Економіка і суспільство. 2018. Вип. 15. С. 396-402.
- 36.Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджені Наказом Мінфіну України від 28.03.2013 р. № 433 URL: <http://dtki.com.ua/show/2cid010035.html>.
- 37.Міжнародні стандарти фінансової звітності / за ред. С.Ф. Голова. К.: Фенікс, 2009. 367 с.
- 38.Міжнародний стандарт фінансової звітності №32 «Фінансові інструменти: подання». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS%2032_ukr_2018.pdf
- 39.Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку №39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-39_ukr_2016.pdf
- 40.Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2014 № 73 зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13/page>.
- 41.Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджено Міністерством фінансів України від 08.10.99 р. № 237 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>.
- 42.Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджено Міністерством фінансів України від 08.10.99 р. № 237 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text>

- 43.Нижник О.О. Формування механізму управління дебіторською заборгованістю на підприємствах автомобільного транспорту. URL: <http://www.nbuuv.gov.ua/node/2116>.
- 44.Новицька Н.В. Алгоритм управління розрахунками з дебіторами та кредиторами на підприємствах торгівлі України. Бізнес Інформ. 2012. № 4. С. 140–144.
- 45.Носач Л.Л. Визначення етапів формування політики одночасного управління дебіторською та кредиторською заборгованостями / Вісник Міжнародного Слов'янського Університету. –Харків,2005.–Т. 8, No1–2. – С.39-41
- 46.Облікова політика: навч. посіб. / Г.М. Давидов, В.М. Савченко, О.В. Пальчук, та ін.; за заг. ред. Г.М. Давидова. 2-ге вид., перероб. і доп. Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. 362 с. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/7357>
- 47.Одношевна О.О. Шляхи вдосконалення процесу управління дебіторською заборгованістю. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 10. С. 946-949.
- 48.Пінчук Т.А., Шрам Т.В. Організаційно-методичні проблеми обліку дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. Ефективна економіка. 2014. Вип. 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3453>
- 49.Савченко В. М. Інформаційне забезпечення податкового менеджменту Центральноукраїнський науковий вісник . Економічні науки. 2018. Вип. 1. С. 214–220. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2018_1_25
- 50.Синькевич Н. І. Актуальність та проблеми дебіторської заборгованості: історичні аспекти, економічний зміст та етапи розвитку. Галицький економічний вісник. 2017. № 2. С. 119–129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gev_2017_2_15

- 51.Сисоліна Н. П., Савеленко Г. В., Василенко Л. П. Інформаційне забезпечення підприємницької діяльності: Навчальний посібник. Кіровоград: Лисенко В.Ф., 2013. С.248.
- 52.Смачило В. В. Сутність факторингу та його використання при управлінні дебіторською заборгованістю в Україні. Фінанси України. 2007. №7. С. 35-45.
- 53.Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: Підручник. 6-те вид. допов.і перероб. К.: Алерта, 2013. 982 с.
- 54.Томчук О.Ф. Аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємства Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького 18, № 2 (69) 2016, с. 160–164.
- 55.Фаринович І.В. Факторинг як механізм пришвидшення обіговості обігових коштів підприємств. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltnu/20_15/248_Far.pdf.
- 56.Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз. підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 566 с.
- 57.Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV зі змінами від 14.06.2007 № 1111 / URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
- 58.Чепець О., Юрченко С., & Волчанська Л. Теоретико-методологічні основи визначення дебіторської заборгованості та її класифікація. Економіка та суспільство, (61). (2024). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-160>
- 59.Чорнобривець М.М. Дебіторська заборгованість: сутність та причини виникнення. Європейські перспективи № 10, 2013. С. 181–185.
- 60.Шевченко Б.О. Теоретичні аспекти поняття «дебіторська заборгованість» Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. URL: http://www.rusnauka.com/31_PRNT_2010/Economics/73594.doc.htm
- 61.Шип В.Ю. Дебіторська заборгованість: сутність та класифікація. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2010. Вип. 29, Ч. 2. С. 96-99.

